

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

MICHAL MRÁZ
III. ročník – kombinované studium

Obor: Speciální pedagogika pro výchovné pracovníky

**PREVENCE A ŘEŠENÍ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH
JEVŮ NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem jen uvedené prameny a literatury.

V Pardubicích dne 15.5. 2010

.....
Michal Mráz

Děkuji Mgr. Miluši Hutyrové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci, ale i učitelům základních škol, u nichž jsem prováděl výzkum.

OBSAH

Úvod	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Sociálně patologické jevy	9
1.1 Příčiny vzniku sociálně patologických jevů	10
1.2 Sociální normy	11
1.2.1 Způsoby osvojování norem.....	11
1.3 Kázeňsky problémoví žáci.....	12
2. Šikana.....	13
2.1 Šikana nebo škádlení?	14
2.2 Druhy šikanování	15
2.3 Formy šikanování.....	16
2.3.1 Šikanování jako nemocné chování	16
2.3.2 Šikanování jako závislost.....	17
2.3.3 Šikanování jako porucha vztahů ve skupině.....	17
2.3.3.1 Pět stádií onemocnění	17
2.4 Aktéři šikanování	19
2.4.1 Osobnost oběti šikany.....	19
2.4.2 Agresivita a osobnost agresora.....	22
2.5 Následky šikanování	24
3. Řešení šikanování.....	26
3.1 Prevence	27
3.2 Preventivní programy	30
3.3 Opatření MŠMT ČR.....	32
3.4 Organizace zabývající se problematikou šikany.....	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST	35
4. Dotazníkové šetření šikany	36
4.1 Cíle výzkumného šetření	36
4.2 Stanovení hypotéz.....	36
4.3 Metodologie a forma výzkumného šetření	37

4.5 Průběh výzkumného šetření	38
4.6 Výsledky a jejich analýza	39
5. Diskuse	64
Závěr	65
Soupis bibliografických citací.....	68
Seznam tabulek a grafů	70
Seznam příloh	72
Přílohy	

ÚVOD

Jako téma mé bakalářské práce jsem si zvolil Prevence a řešení sociálně patologických jevů na 2. stupni základní školy. Jelikož je toto téma velmi obsáhlé, zaměřil jsem se na nejvíce problematickou oblast – šikanu, která se stává stále více středem pozornosti odborníků i laické veřejnosti nejen z důvodu značné medializace, ale i nárůstu tohoto patologického chování.

Šikanováním dochází k hrubému porušování lidských práv a svobod, které zejména v dětském věku mohou nejvíce ohrozit vývoj osobnosti jedince a zanechat následky na celý život.

Příčin, proč k šikaně dochází, je mnoho. Velmi často bývá zmiňován vztah rodičů a dětí, protože v dnešní době většinou rodiče nemají tolik času na děti jako dříve. Děti tráví mnoho času u televizní obrazovky nebo počítače, kde je často zobrazována brutalita a násilí, které se stávají jakousi formou boje hlavního hrdiny za spravedlnost.

Projevy šikany jsou různé, ať už se vyskytuje v menší či větší míře, jde o problém, který je součástí každodenního života dětí a který je zapotřebí řešit a nezavírat před ním oči.

Cílem mé práce je zmapování výskytu šikany na druhém stupni základních škol. Šikanou se budu zabývat z pohledu dětí, neboť právě oni jsou hlavními protagonisty šikany, ať už v roli oběti nebo agresora.

Bakalářská práce je prací teoreticko-výzkumnou.

Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola vymezuje obecně sociálně patologické jevy a jejich příčiny, zabývá se sociálními normami a kázeňsky problematickými žáky.

V druhé kapitole je popsána charakteristika šikany, její výskyt ve společnosti, popis jejích projevů a znaků. Jsou zde vymezeny druhy šikanování a popsány formy šikanování tzv. trojrozměrný pohled, ve kterém se šikanování vnímá jako nemocné chování, závislost a jako porucha vztahů ve skupině. Přibližuje charakteristiku hlavních aktérů šikany, děti v roli oběti a roli agresora, a odhaluje následky šikanování.

Třetí kapitola se zabývá samotným řešením problému a možnostmi prevence.

Výzkumná část je založena na krátkém dotazníkovém šetření, jež bylo prováděno na dvou základních školách, se záměrem porovnat školu vesnickou se školou městskou. Jedná se o školy nacházející se v Jihomoravském a Pardubickém kraji. Základní škola Pustiměř (Jihomoravský kraj) , která má menší počet žáků, se nachází na vesnici. Zatímco Základní škola Studánka (Pardubický kraj) je typickou městskou školou s větším počtem žáků.

Výsledky dotazníkového šetření jsou pro přehlednost graficky zpracovány do grafů a tabulek.

Domnívám se, že hlavním problémem bude neinformovanost žáků o tomto tématu a jeho zatajování a podceňování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

V současné době je velmi často používán pojem „patologické jevy“ ve spojitosti s problémy plynoucími z nevhodného působení rodiny, ale i nevhodného chování dětí a dospívajících.

Základním znakem sociálně patologického jevu je zřetelná odchylka od sociálního standartu společnosti, tzv. sociální deviace. Jedná se o porušení nebo podstatné odchýlení od některé sociální normy nebo skupiny norem (nerespektování požadavků), které na jedince nebo skupinu klade určitá norma nebo soubor norem, alternativní forma chování k předepsané, popř. všeobecně akceptované normě. (Flugrová, 2006)

Mezi nejzávažnější patologické jevy patří kriminalita (ublížení na zdraví, majetku...), užívání drog, rasismus, xenofobie, záškoláctví, gambling, vandalismus, sprejerství, zneužívání dětí a žen, prostituce, domácí násilí, agresivita a hlavně šikana.

Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, legislativy a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím. (Telcová, 2002, s.4)

K nejrozšířenější trestné činnosti dětí a mládeže a jejímu sociálně patologickému jednání patří šikanování, žebrání, verbální rasistické útoky, vandalismus, sprejerství. Faktor, který ovlivňuje úroveň jednání a chování mládeže, je především zvýšené užívání drog mezi stále mladšími a nejmajetnějšími skupinami mládeže, vzrůstá zapojování části mladých lidí do placených sexuálních služeb, dále promiskuitní chování a existence četných extremistických skupin, projevujících se navenek agresí. (Bártíková, 2002, s. 18)

1.1 PŘÍČINY VZNIKU SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

Sociálně patologické jevy mají své příčiny, genezi, dynamiku, strukturu, ale i důsledky. Jsou ovlivňovány především prostředím. Jedním z nejdůležitějších činitelů působících na osobnost jedince v období vývoje, růstu a formování je výchova v rodině. Aby dítě zdárně vyrůstalo a rozvíjelo se, musí být uspokojovány jeho základní psychologické potřeby. Je tedy nutné, aby dítě doma cítilo zázemí, jistotu, stabilní prostředí, které mu pomohou plně rozvinout své schopnosti a nabídne prostor k seberealizaci. K pocitu bezpečí patří i dobré vztahy mezi dospělými.

Mnoho dětí strádá, jelikož jim dospělí nevytvoří právě pocit bezpečí. Na vině je především nezaměstnanost rodičů a s tím související konflikty v rodině, vysoká rozvodovost, ale i málo tráveného času s dětmi s nedostatkem komunikace.

Prevence by měla hlavně zahrnovat osobní příklad rodičů. Dítě má možnost se od rodičů učit řešit konflikty a rozpory nenásilně a na úrovni. Neurovnané vztahy v rodině, nedostatek času a citu mnohdy způsobuje už u malých dětí sklon k násilnému chování.

„Dětská agresivita se vyvíjí v závislosti na výchově a citlivosti rodičů a pozdějších vychovatelů. Nadměrné užívání tělesných trestů a křik vedou k odporu ze strany dítěte. Je zcela pravděpodobné, že převezme tyto formy chování od svých rodičů a dojde k rozvoji agresivních sklonů. Ani liberální výchova, která nezasahuje a neomezuje nežádoucí hněvivé agrese není pro budoucí sociální vývoj jedince optimální.“ (Jedlička, Koťa, 1998, s.72)

Mezi rizikové činitele vzniku sociálně patologických jevů (Telcová, 2002, s.5) patří:

- volný čas – jeho využití, množství a obsah,
- chování jednotlivců – samostatně i ve skupině,
- zdraví a jeho vliv na vývoj osobnosti – zdravý životní styl,
- duševní zdraví,
- sociální zdatnost,
- rodina, vztahy v rodině a rodinné zázemí,
- škola – začlenění do třídního kolektivu,

- práce, povolání,
- vztahy mezi vrstevníky,
- návyky a závislosti – četnost požívání návykových látek (drogy, ale i alkohol a tabákové výrobky) , četnost činností na kterých jsou jedinci závislí (gambling, počítačové hry). (Telcová, 2002, s.5)

1.2 SOCIÁLNÍ NORMY

Normy nejsou nikdy přesnými návody činnosti, převážně vymezují určité hranice pro jednání. K základním normám řadíme normy právní, morální, zvykové a náboženské, sociální.

Sociální norma je rozhodující pro vymezení sociálně patologických jevů. Představuje verbalizované pravidlo, které by měli jedinci ve svém chování závazně respektovat.

Význam normy:

- ✓ norma může být to, co je obvyklé a osvědčené,
- ✓ norma může být to, co je přípustné,
- ✓ norma může být to, co je správné a žádoucí.

1.2.1 ZPŮSOBY OSVOJOVÁNÍ NOREM

- pod hrozbou trestu,
- internalizací - považujeme-li normu za správnou, bez problémů ji přijmeme,
- konsensem a podporou - dělají-li to tak ostatní, budu to tak dělat také; jedná se o typ konformity,
- opakovaným upozorňováním - dlouhodobě budu upozorňován, že to, co dělám, není správné; dělat to přestanu,
- akční heuristikou - dodržování normy mi zjednodušuje život.

(http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_norma)

1.3 KÁZEŇSKY PROBLÉMOVÍ ŽÁCI

Oficiální pojmenování pro skupinu dětí a mládeže, která se ve svém chování vymyká očekávání většiny a narušuje zákony, přijaté normy mravního jednání, popř. ustálené formy sociálního styku se v průběhu historického vývoje měnilo. V současnosti není a nemůže být jednotné. Především se v něm odráží úroveň společenského vývoje a s tím související filozofie pohledu na problematiku chování. (Vojtová, 2004, s. 43)

Dle Vojtové (2004) můžeme porovnat rozdíly mezi žáky s problémem v chování a žáky s poruchou chování (tabulka 1):

Tabulka 1. Porovnání žáků s problémem v chování a s poruchou v chování

1. ZÁMĚR V NEŽÁDOUCÍM CHOVÁNÍ JEDINCE	
Žáci s problémem v chování	Žáci s poruchou chování
<ul style="list-style-type: none">▪ o svých problémech ví, vadí mu a chtěl by je odstranit,▪ normy nenarušuje úmyslně,▪ jejich porušování je výsledkem konfliktu mezi vnějšími, požadavky a vnitřními potřebami žáka,▪ nálepkou problémového dítěte trpí a vyvolává v něm negativní emocionální zážitek.	<ul style="list-style-type: none">▪ není s danými normami v konfliktu,▪ nepřijímá je, popř. je ignoruje,▪ zpravidla nepocítuje vinu ve vztahu k důsledkům vlastního jednání.
2. ČASOVÁ DIMENZE NEŽÁDOUCÍHO ZPŮSOBU CHOVÁNÍ	
<ul style="list-style-type: none">▪ problémy bývají krátkodobé,▪ popřípadě se projevují v určitých periodách,▪ mívají vývojové souvislosti,▪ bývají důsledkem nezvládnutých konfliktů se sociálním okolím.	<ul style="list-style-type: none">▪ porušuje normy dlouhodobě,▪ vývojová specifika morálního vývoje způsobí nežádoucího chování prohlubují.
3. NÁPRAVA, KOMPENZACE, REEDUKACE	
<ul style="list-style-type: none">▪ k nápravě vedou cílená pedagogická opatření,▪ speciálně pedagogické metody kompenzují nežádoucí chování žáka, způsoby jinými, které by mu současně umožňovaly přiměřené naplňování jeho potřeb.	<ul style="list-style-type: none">▪ náprava vyžaduje speciální péči,▪ směřuje k převádění (sublimaci) způsobů a cílů chování společensky nepřijatelného k chování, které je přijatelné.

2 ŠIKANA

Slovo šikana, jak uvádí Pavel Říčan (1995, s.25), je odvozeno z francouzského „chicane“, což znamená zlomyslné týrání, obtěžování, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů.

U nás termín šikana zavedl psychiatr Petr Příhoda, který jako první veřejně promluvil o tom, co se dělo v naší socialistické armádě mezi nováčky – bažanty a staršími vojáky – mazáky a co bylo v dřívější době nepřekročitelné tabu.

Dle Koláře (2001, s.17) je šikanování úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování, kde platí příznačná asymetrie sil, kdy mocnější (jedinec, skupina) zneužívá slabšího (jedince, skupinu) a pošlapává jeho práva.

Šikanování je přítomné téměř všude a může nás doprovázet celý život. Začíná se projevovat již v rodině mezi sourozenci, následně pokračuje ve školkách a školách (bullying), v zájmových skupinách, v zaměstnání (mobbing), v partnerských vztazích (domestik violence), na vojně, v nemocnicích a může končit např. týráním seniorů v rodině nebo v domově důchodců. Jedná se o velmi nebezpečnou sociální nemoc společnosti, která má negativní vliv na zdraví jedince, skupiny ale i celé rodiny postiženého.

Šikana mezi žáky základní školy není pro společnost novým jevem. „*Šikana ve škole je zřejmě stará jako škola sama, neboť vždy docházelo k přestupkům, že „silnější“ ubližovali „slabším“.*“ (Bendl, 2003, s.15) Bendl toto tvrzení opírá o existenci tzv. křtících praktik, jež byly známé již v 17. století na tehdejších školách. Šlo například o rituály, kdy starší žáci hrubě zacházeli s nezkušenými nováčky.

Šikana je problém celosvětový v důsledku toho, že násilí mezi dětmi na školách neustále narůstá a šíří se i v souvislosti s jeho globální infiltrací průmyslem dětské zábavy. S dětskou agresivitou se bohužel v dnešní době setkáváme častěji, než tomu bylo dřív. (Kolář, 2001, s.15)

V Metodickém pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (2001, s.7) je stanovena definice šikanování takto: „*Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci*

či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, loupeží, poškozování věci druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou žáků.“

Mnozí z nás si pod pojmem šikanování představí jen fyzické násilí. To je ovšem zřejmě důvod, proč prvotní projevy psychického násilí (nadávky, pomluvy, zesměšňování, intriky) bývají zpočátku podceňovány a bagatelizovány („to je jen taková klukovina“, „tak jsme se chovali také“). Důležité je si však uvědomit, že pokud se budou tyto prvotní projevy přehlížet, mohla by se jejich intenzita později i stupňovat.

Alexander Mitscherlich: *„Žádná jiná bytost není tak agresivní vůči jedincům svého druhu jako člověk.“* (Bendl, 2003, s.54)

2.1 ŠIKANA NEBO ŠKÁDLENÍ?

Mnohdy bývá hodně těžké určit přesnou hranici mezi šikanou a nevinným škádlením, avšak vnitřní rozdíl je opravdu značný. Pocit šikanování je do značné míry subjektivní, i přesto ten, kdo je šikanován rozdíl bezpečně pozná.

Při škádlení je mezi aktéry vyrovnaný poměr sil, kdy není rozhodnuto o vítězi ani poraženém. Bývá pro obě strany zábavou. Naopak šikanováním se baví jen agresor, který šikanovaného jedince ponižuje a způsobuje mu bolest. (Vágnerová, 2009, s.12)

2.2 DRUHY ŠIKANOVÁNÍ

Druhy šikany můžeme rozdělit do několika skupin. Jedná se o šikanu fyzickou, psychickou a verbální. Jejich projevy označujeme jako přímé a nepřímé a aktivní a pasivní.

Pro praktické rozpoznání vnějších znaků šikany nám pomůže tzv. trojdimensionální mapa, podle které lze šikanování členit na:

- a) fyzické a verbální
- b) aktivní a pasivní
- c) přímé a nepřímé

Kombinováním těchto skupin vznikne klasifikace osmi druhů šikanování (Tabulka 2). (Kolář, M., 2001, s. 32)

Tabulka 2. Klasifikace druhů šikany

Druhy šikanování	Příklady projevů šikanování
Fyzické aktivní přímé	Útočníci oběť kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	„Kápo“ pošle „nohsledy“, aby zbili oběť, nebo jí poničili věci.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. (fyzické bránění v nedosažení cíle)
Fyzické pasivní nepřímé	Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod. (odmítne splnění požadavků, na které má právo)
Verbální aktivní přímé	Nadává oběti, šikanuje a zesměšňuje ji.
Verbální aktivní nepřímé	Rozšíření pomluvy o oběti, agrese zobrazená v kresbách, písních.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídá oběti na pozdrav, otázky.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho co udělali její trýznitelé.

2.3 FORMY ŠIKANOVÁNÍ

V této kapitole je znázorněno, že šikanování lze zkoumat ze tří praktických hledisek, podle kterých je šikanování vnímáno jako nemocné neboli patologické chování, jako závislost a jako porucha vztahů ve skupině.

2.3.1 ŠIKANOVÁNÍ JAKO NEMOCNÉ CHOVÁNÍ

„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“ (Kolář, M., 2001, s. 27)

- věšení na lustr, skobu a to až do ztráty vědomí,
- vysvlečení oběti do naha a následné bití, posmívání,
- vystavení oběti hromadnému kopání („pojd'te si kopnout, je to zadarmo“),
- vystavení oběti anonymnímu hromadnému bití (tzv. deka),
- stříhání vlasů, popř. opalování vlasů,
- agresori se zcela vážně pokoušejí oběť vyhodit z okna, shodit z mostu apod.,
- střílení vzduchovou pistolí broky do různých částí těla oběti - hýždě, záda..,
- malování oběti propisovačkou na krk při vyučování,
- chycení za nohy a jejich roztahování, dokud oběť nesplní úkol,
- svazování provazem,
- vyhrožování zabitím (zastřelením, umlácením, oběšením),
- vyhrožování mučením,
- vyhrožování násilím („skinský zákon“ - „nepustím tě, dokud nevidím tvou černou krev“),
- anonymní vyhrožování po telefonu...,
- okrádání, zabavování kapesného,
- přivlastňování si nejrůznějších věcí oběti (penál, kalkulačka, hodinky),
- ničení sešitů, učebnic, lámání tužek,
- ničení oblečení,
- čištění bot agresorům, líbaní jejich bot,

- donucování k pití moče, limonády, do které bylo napliváno,
- donucování oběti klečct před agresorem a prosit o milost,
- nošení ponižující cedule,
- napodobování např. klokana Skippiho, Vinnetoua,
- nucení dělat „metro“ (lézt pod lavicemi a hlásit stanice),
- pomlouvání, osočování,
- ignorace, neodpovídání na pozdrav.

2.3.2 ŠIKANOVÁNÍ JAKO ZÁVISLOST

Jedná se o vzájemnou vazbu mezi agresorem a obětí, jejíž strategií je skrytí vlastního strachu a zároveň využití strachu druhého. Tento rozměr je již vnějšímu pohledu nepřístupný. Dochází k rozdělení žáků na „silné“ (dokáží reagovat silně a svůj strach skryjí vyvoláním u druhých) a „slabé“ (strachem jsou ochromeni tak, že odhalí všechny své slabosti).

2.3.3 ŠIKANOVÁNÍ JAKO PORUCHA VZTAHŮ VE SKUPINĚ

V tomto pohledu se jedná o onemocnění celé skupiny, o těžkou poruchu vztahů skupinového organismu. Šikana se nikdy neděje ve vzduchoprázdnu, ale vždy

v kontextu nějaké skupiny. Proto nikdy nejde jen o záležitost agresora a oběti.

2.3.3.1 Pět stadií onemocnění

1. stadium – zrod ostrakismu

Většina pedagogů a rodičů se domnívá, že je šikana něco ojedinělého, co se v normální třídě, bez přítomnosti výjimečných podmínek (přítomnosti sadisty, absence kázně atd.), nemůže stát. Šikanování se ale může objevit téměř v každé skupině.

V tomto stádiu si žáci ve třídě začnou všimnout méně vlivných a oblíbených žáků (obětní beránci, černé ovce) a zkusí na nich prvky šikanování, tzv. ostrakismus. . . „*Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.*“ (Kolář, M., 2001, s.36, uvozovky a kurzíva v originále)

Tato situace se stává zárodečnou formou šikanování a je rizikem dalšího negativního vývoje.

2. stádium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace

První stádium může někdy přerůst do stádia dalšího, a to především ze dvou hlavních důvodů:

1. Ve vypjatých zátěžových situacích začnou ostrakizovaní žáci působit jako stresový ventil agresorů, kteří si na nich ventilují své nepříjemné pocity například z blížící se zkoušky nebo odporem k chození do školy.
2. Ve druhém případě se do popředí dostává nepříznivá konstelace sociálně agresivních žáků jedné třídy, kteří používají násilí již od samého začátku pro uspokojování svých potřeb. Může docházet i k opakování tohoto agresivního chování.

Psychický nátlak z prvotního stádia přerůstá do zatím mírné fyzické agrese.

3. stádium – klíčový moment – vytvoření jádra

Dochází k vytvoření jádra z agresorů, šikanování již není nahodilé, ale stává se systematickým. Na počátku bývají oběťmi ti, kteří jsou osvědčeným objektem ostrakizování, tedy nejslabší žáci. Objevuje se třídní solidarita. Tento klíčový moment určuje, zda se počáteční stádium přehoupne do stádia pokročilého. V tomto stupni šikany je ještě možná pomoc odborně připraveného pedagoga. Bez radikální pomoci většinou šikana přechází do dalšího stádia.

4. stádium – většina přijímá normy agresorů

K této etapě dochází tehdy, neoslabila-li silná pozitivní skupina úderné jádro. Ve skupině dochází k proměně. Normy agresorů jsou chápány jako nepsané zákony. K agresorům se připojují už i mírní žáci a chovají se krutě s dobrým pocitem z týrání.

5. stádium – totalita neboli dokonalá šikana

V tomto stádiu dochází k idealizaci šikanování. Normy agresorů jsou přijaty nebo respektovány téměř všemi. Žáci jsou rozděleni do dvou skupin, které Kolář označil jako otrokáře a otroky, přičemž otrokáři využívají na otrocích všechno využitelné od materiálních hodnot po jejich tělo, znalosti, rozumové schopnosti.

Agresoři nyní ztrácejí zbytky zábran. Oběť přijímá normy skupiny za své a nepřipadá jí to nenormální. Je stále více závislejší na agresorovi a ochotnější dělat cokoli, přičemž toto neúnosné utrpení řeší únikem do nemoci, neomluvenou absencí, odchodem ze školy, zhroucením. Někdy se může důsledkem brutálního násilí s těžkým poraněním šikanování provalit.

2.4 AKTÉŘI ŠIKANOVÁNÍ

Šikanu lze téměř přirovnat k virovému onemocnění. Pokud propukne v plné síle, napadá a demoralizuje celou skupinu a jejími aktéry se stávají dobrovolně i nedobrovolně všichni členové.

Kolář (1997, s. 45) se domnívá, že i děti, které se ubližování přímo neúčastní, přihlížením a nečinností vůči bezbrannému jedinci, přijímají skupinové normy a učí se tolerovat bezpráví. Účastníky šikany se kromě dětí mohou stát i jejich rodiče či učitelé.

2.4.1 OSOBNOST OBĚTI ŠIKANY

Zachytit charakteristiku oběti nebývá snadné, jelikož se jí může stát prakticky kdokoli. Přesto však platí, že se obětí stávají „nejslabší ze slabých“, kteří vůbec neumějí skrývat strach a využívat strachu druhých.

Dle Koláře (2001, s.87) bývá nejsilnějším „magnetem“ chronicky šikanovaných dětí jejich příliš viditelná bojácnost a zranitelnost, které bývají v důsledku předcházejících zkušeností vystupňovány do krajnosti. Dalším znakem obětí je jejich oslabená kreativita v zátěžových situacích, kdy při střetech s agresory ztrácejí hlavu, propadají panice, hrůze, výčitkám svědomí...

Nebývá výjimkou, že se obětí stává nově příchozí žák do zaběhnuté třídy, tlusté dítě, příliš snaživý žák nebo dítě jiné etnické skupiny. Snadnou obětí bývají mentálně slabší děti, u kterých je hlavním faktorem naivita, těžkopádnost, závislost a vyšší sugestibilita. Často se také jedná o děti ze sociálně slabších rodin, jejichž rodiče si nemohou dovolit značkové oblečení či elektroniku. Nebo to mohou být děti právě naopak z rodin dobře situovaných, ty pak agresor využívá k získávání peněz a různých věcí.

Říčan (1995) uvádí i tu možnost, že se dítě stane předmětem nepřátelství skupiny pro svou nějakou přednost. Může být krásné, chytré, příliš zralé a přemýšlivé.

Takové dítě odpovídá na běžné škádlení ústupem, trpí nízkým sebevědomím, bezdůvodným sklonem k zahanbení, považuje se za nezajímavou a hloupou osobu pro ostatní. Následkem toho se velmi těžko zařazuje mezi své vrstevníky.

Kolář (2001, s. 89) rozděluje oběti do čtyř skupin (Tabulka 3):

Tabulka 3. Typy Obětí

Typ oběti	Charakteristika oběti
Oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem	Děti s tělesnou vadou, neobratnost, obezita...
Oběti „silné“ a nahodilé	Tyto oběti nijak zvlášť nevynikají, nahodilá oběť, která se může i vzepřít.
Oběti „deviantní“ a nekomformní	Oběti nezapadající do běžných standardů a norem z důvodu etnických, nadprůměrná inteligence.
Šikanovaní žáci s životním	Děti, které neumí skrýt svůj

Dle metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (Čj.: 28 275/2000-22) příloha č. 1 se doporučuje upozornit rodiče žáků zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.

- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Vágnerová (2004) dělí obranné reakce na vědomé a nevědomé.

Vědomé obranné reakce:

- útok proti agresorovi nebo agrese zaměřená na náhradní objekt,
- únik do nemoci,
- volba určité strategie.

Nevědomé obranné reakce:

- popření – trauma neakceptuje,
- potlačení a vytěsnění – vytěsnění traumatu,
- únik do fantazie – nepříjemné zážitky nahradí uspokojujícími,
- racionalizace – zdánlivé logické přehodnocení situace,
- sublimace – transformace nedostupného způsobu v jiný, který je přijatelný,
- regrese – únik na vývojově nižší úroveň,
- identifikace – posílení vlastní hodnoty na základě ztotožnění s někým, koho oběť obdivuje,
- substituce – náhrada nedosažitelného uspokojení jiným, jež se jeví jako dostupné,
- projekce – tendence promítat své vlastní obavy do jednání jiných lidí,
- rezignace – jedinec se předem vzdává a věří ve svůj neúspěch.

2.4.2 AGRESIVITA A OSOBNOST AGRESORA

Agresivní chování - je porušení sociálních norem, omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých objektů. Jde o symbolické nebo reálné omezování, poškozování a ničení. (Vágnerová, 1999, s.266)

Agresivita – tendence projevovat nepřátelství ať už slovně nebo útočným činem; tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně až brutálně; tendence ovládnout sociální skupinu, získat takové postavení, které umožňuje vnucovat jí určité názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s.17)

Jaký vlastně agresor je? Sklon k agresivitě není krátkodobý problém, nýbrž má určité trvání a stabilitu v čase. Dítě, které začne s agresí v tom velmi často pokračuje, a to i v jiném prostředí. Např. je-li přeloženo na jinou školu, projeví se i tam zakrátko stejným způsobem. Příležitost si obvykle najde.

Agresor - iniciátor je podle Koláře (2001, s. 85) „vždy ten silný“, alespoň v dané skupině, který dokáže při tělesné i psychické zátěži reagovat „silně“, umí svůj strach skrývat a zároveň využívat strachu druhých. Dalším znakem je nápadná krutost (dobrý pocit z utrpení a ponížení oběti) a silná touha po moci.

Cílem agresora je získat nad druhými osobami pocit převahy, moci, určité výhody. (Bendl, 2003, s.26)

Lovasová (2005) také nabízí některé znaky společné agresorům. Kromě značné touhy po manipulaci s okolím se u nich projevuje nedostatečné morální citění, ztráta pocitů viny či lítosti. Velká část těchto dětí oplývá vysokým sebevědomím a ve společnosti ostatních bývá oblíbena až obdivována.

Agresorem se však může stát i slabé dítě, které svoji fyzickou nedostatečnost vyvažuje inteligencí a k terorizování okolí dokáže přesvědčit méně chytré jedince. Inteligence spojená s krutostí představuje snad nejhorší možnost, zvláště pak, jde-li o žáka, který je mezi učiteli vnímán jako chytré a pilné dítě.

„Žáci, kteří se chovají agresivně a používají násilí, jsou častěji nejistí, zakomplexovaní, se sníženou sebeúctou, hostilně naladěni, s nízkým sebehodnocením ve vztahu ke školním výsledkům, mají nižší úroveň prosociálních

tendenci a slabší komunikační dovednosti. Často jsou to žáci odmítaní skupinou nebo děti izolované, tzv. černé ovce třídy, příp. i žáci velmi vlivní, ovšem s nízkou oblíbeností mezi spolužáky, kteří mají často negativní vliv na třídu a morálně ji rozvracejí“ (Gajdošová, Herényiová, 2006, s.212).

Kolář (2001, s. 86-87) dělí typy agresorů na tři skupiny (Tabulka 4, 5, 6):

Tabulka 4. První typ agresora - Hrubíán

1. typ HRUBIÁN	
Charakteristika	Hrubý, impulzivní, primitivní se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy a narušeným vztahem k autoritě, někdy v gangách.
Vnější forma šikany	Šikanuje masivně, tvrdě, nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, cílené šikanování.
Specifika rodinné výchovy	V rodině útočníka se často objevuje agresivita a brutalita u rodičů

Tabulka 5. Druhý typ agresora - Slušňák

2. typ SLUŠŇÁK	
Charakteristika	Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy sadistické tendence v sexuálním smyslu.
Vnější forma šikany	Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez svědků.
Specifika rodinné výchovy	V rodině se často projevuje důsledný a náročný přístup, někdy až vojenský drill bez lásky.

Tabulka 6. Třetí typ agresora - Srandista

3. typ SRANDISTA	
Charakteristika	Optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný.
Vnější forma šikany	Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, snaha zdůraznit humorné stránky šikany.
Specifika rodinné výchovy	Bez významnějších specifík, pouze citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině.

Šikanování ve škole však nemusí nutně označovat jen násilí mezi dětmi. Agresorem se také může stát učitel.

Domnívám se, že tato situace není na našich školách až tak ojedinělá. Učitel může pro týrání jemu svěřených dětí využívat různé formy, ať už se jedná o ponižování před ostatními žáky, zastrašování, diskriminaci či podporu agresorů v případě, že učitel sdílí odpor žáků k oběti.

2.5 NÁSLEDKY ŠIKANOVÁNÍ

Pro agresory bývá šikanování zábavou a přináší jim pocit uspokojení. Na druhé straně jsou nejhoršími následky šikanování poznamenány děti v roli oběti, děti plné strachu a nedůvěry v okolí. U těchto dětí se často setkáváme se záškoláctvím nebo předstíráním různých nemocí se snahou vyhnout se škole a ubližování, což má za následek trestání i za neomluvené absence.

Nebezpečné působení šikany pramení z její závažnosti a dlouhodobosti, opakování, ale i míře obranyschopnosti oběti. Není výjimkou, že si jedinec nese následky na tělesném a duševním zdraví celý život.

„Šikana oběť poškozuje psychologicky i sociálně. Oběti pravidelně trpí pocity méněcennosti, nemají blízké přátele, porušena bývá i jejich schopnost soustředění. Jejich jednání je velmi nejisté, obtížně projevují své city. Je jisté, že šikana má svůj podíl na dětském sebepoškozování a sebevražedných pokusech. V dospělosti jsou oběti šikany náchylnější ke stavům úzkosti, deprese a osamělosti, mohou mít potíže s heterosexuálními vztahy.“ (Langer, 1994, s.208)

„Šikanování je vždy nutné chápat jako těžkou psychickou deprivaci.“ (Kolář, 2001, s.102)

„Pozdní následky nejbrutálnějších šikan se podobají syndromu vyhlazovacích táborů. Jejich hlavní znaky jsou nápadně podobné: chronické depresivní stavy, sebedestruktivita, poruchy přizpůsobivosti a narušený vývoj osobnosti.“ (Kolář, 2001, s. 101)

Následky si bohužel odnáší i žáci, kteří nejsou přímými účastníky šikanování , ale stávají se svědky krutého bezpráví. Dochází u nich ke ztrátě iluzí o společnosti, která by měla být každému jedinci ochranou proti jakékoliv formě násilí. Zároveň jsou smířeni s faktem, že ani autority nemohou zajistit ochranu a bezpečnost slabým, jelikož jsou mravní i zákonné normy naprosto bez zábran porušovány bez následků pro agresory. Ve svém dalším životě následně bývají zcela pasivní a apatičtí a je u nich rizikem, že by k násilí mohli sklouznout také. (Kolář, 2001, s.100)

3 ŘEŠENÍ ŠIKANY

Odhalení šikany bývá obtížné. Bohužel ani zkušený pedagog nemusí být zárukou včasného odhalení šikany a mnohdy napáchá více škody, když se rozhodne řešit šikanu po svém, bez znalostí správné strategie nebo pomoci odborníka. Možností jak řešit školní šikanu existuje celá řada, důležitým opatřením by měla být hlavně prevence (Příloha A).

Účinné a bezpečné řešení bývá v kvalifikovaném odhadu stadia a formy šikanování.

Podrobně se vyšetřovacími strategiemi šikanování zabývá Kolář (2001, s.113,114). Nejméně náročnou strategií je lokální a vnější, která je též strategií první pomoci.

Prvním krokem ve vyšetřování je rozhovor s informátory a také s oběťmi o vnějším obrazu šikanování. Dále je nutné nalézt vhodné svědky a vytipovat členy skupiny, kteří budou ochotni pravdivě vypovídat. Následují individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv konfrontace obětí a agresorů!!). Nesmírně důležitým krokem je zajištění ochrany obětem v bezprostředním ohrožení, převážně u pokročilých stádií šikany. Závěrečným krokem ve vyšetřování je rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi. Hlavní význam rozhovoru spočívá v zastavení jejich agrese vůči bližním a ochraně obětí, odhalování pravdy je většinou zanedbatelné.

Na tuto situaci se musíme pořádně připravit a mít všechny potřebné dokumenty.

Také Říčan (1995, s.51) staví do popředí čtyři hlavní zásady správného postupu:

1. Ochrana zdroje informací.
2. Prozradit co nejméně o tom, co nám už je, a zejména co nám dosud není známo, nebo to nemůžeme dokázat.
3. Vyslechnout poškozeného, obviněného a svědky každého zvlášť a později jejich výpovědi konfrontovat.
4. Všechny výpovědi pečlivě zaznamenat.

Druhou možnou strategií dle Koláře (2001, s.116) je strategie vnitřní a globální (postížení vnitřního vývoje). Používá se u pokročilých stádií šikan za vysoce odborných a psychologicky náročnějších postupů.

3.1 PREVENCE

Pavel Říčan (1995, s.71) zdůrazňuje, že *„prevence šikany je na místě jak tam, kde k ní dosud nedochází, resp. kde nebyla zpozorována, tak i tam, kde k ní prokazatelně došlo, kde byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě a kde jde nyní o odstranění hlubších příčin a o to, aby se problémy neopakovaly.“*

V oblasti šikanování rozlišujeme prevenci na primární a sekundární (Vavrečková, 2000, s.26).

Primární prevence

Cílem primární prevence násilí ve školách je vytvářet optimální podmínky pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků. Jde hlavně o optimalizování podmínek ve výchově a vzdělávání, ale i v personálním, materiálně – technickém a prostorovém zabezpečení školy.

Využívá se v případech, kdy k šikaně nikdy nedošlo.

Cíle primární prevence:

- informovanost dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně a preventivních programech na školách,
- účinné prostředky jsou přirozené součástí komunity,
- budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi členy školní komunity,
- výběr učitelů ,
- nové přístupy učitelů k žákům, které kladou důraz na otevřené a partnerské jednání, nové postupy ve výchově a vzdělávání,
- zaměstnávání asistentů učitelů, školního psychologa a speciálního pedagoga přímo ve škole,

- rozvoj sociálních způsobilostí (vytváření sebeúcty, rozvoj sebevědomí, sebepoznávání, sebeuvědomění, budování sebedůvěry),
- konstruktivní řešení konfliktů a zvládnání zátěžových situací, adekvátní přizpůsobení se školským podmínkám a mimořádným událostem a problémům,
- relaxace,
- redukce nepozornosti a zvýšení koncentrace,
- redukce projevu hyperaktivity.

Sekundární prevence

Cílem sekundární prevence násilí ve školách je zabránit vzniku poruch chování, zachytit je v počátečním stádiu a zabezpečit opatření pro ohrožené žáky. Sekundární prevence je selektující a vybírá si menší skupiny žáků, které jsou nejvíc ohrožené a je tu riziko dysfunkčního vývoje.

Sekundární prevence se zaměřuje na:

- děti selhávající ve škole a v učení,
- děti s poruchami chování,
- děti z dysfunkčních rodin,
- děti z lokalit, kde je vysoká kriminalita,
- děti z rodin žijící pod hranicí životního minima,
- děti s predekvilentním chováním,
- hyperaktivní děti.

Cíle sekundární prevence:

- včasná diagnostika, bezodkladné vyšetření šikany,
- pedagogická opatření (rozhovor s rodiči oběti, jednání s rodiči agresorů, jednání s kolektivem třídy a s ostatními rodiči),
- výchovné práce s agresory – postihy, monitorování, pochvala za zvládnutí impulsivity v provokující situaci, zaměstnání vhodnou činností, výcvik sociálních dovedností.

Terciální prevence

Cílem terciální prevence je předcházet zhoršování stavu a recidivám v oblasti sociálně - patologických jevů ve škole.

Do terciální prevence kromě programů primární a sekundární prevence se řadí:

- krizová pomoc, linky důvěry (telefonický a osobní kontakt),
- terapeutické individuální a skupinové programy,
- kluby, školní kluby, střediska pro mladé,
- internetové kavárny,
- diskotéky,
- hřiště, tělocvičny, koupaliště, kluziště,
- zájmová volnočasová činnost,
- doučovací programy,
- víkendové pobyty v přírodě,
- prázdninové akce pro mladistvé,
- poskytnutí prostorů pro vlastní akce, např. hudební,
- terénní sociální práce,
- dobrovolnická pomoc,
- zvýšená policejní ochrana a zvýšený finanční postih.

Michal Kolář (2001, s.198) navrhl schéma prevence, které má těchto sedm vrstev:

1. Pedagogická komunita posilující imunitu škol a školních skupin proti šikanování.
2. Vytvoření specifického programu proti šikanování, díky kterému se dá případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.
3. Využití odborných služeb resortu školství, které jsou tvořeny pedagogicko psychologickými poradnami, středisky odborné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavy, jejichž úkolem je řešit pokročilá stádia šikany a poskytnutí prevence.
4. Spolupráce škol s odborníky jiných resortů a nestátních organizací zabývajících se prevencí šikanování. Řadíme sem např. spolupráci s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry.

5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při tvorbě prevence šikanování.
6. Kontrola škol Českou školní inspekcí, ministerstvem školství a krajskými úřady k ochraně žáků před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečení ochrany práv dětí nevládními organizacemi, např. Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování.

3.2 PREVENTIVNÍ PROGRAMY

Průkopníkem v oblasti preventivních programů je Dan Olweus, který v sedmdesátých letech dvacátého století vytvořil v rámci národní kampaně program proti šikaně. Program byl realizován na čtyřech úrovních: všeobecné, školní, třídní a individuální. V rámci všeobecné fáze bylo zvyšováno povědomí učitelů o problematice šikany. Opatření na školní úrovni zahrnovala posílení dozoru během přestávek, přednášky pro studenty a vytvoření skupiny, která plánovala a řídila aktivity zaměřené proti šikaně. Ve třídách byla vytvořena nová pravidla a pořádaly se pravidelné třídnické hodiny. Na individuální úrovni se začalo pracovat přímo s oběťmi, agresory a jejich rodiči.

Program Škola podporující zdraví (ŠPZ) - Zdravá škola

Náplní programu ŠPZ je zejména analýza a tvorba bezpečného a sociálně podnětného prostředí v celé škole, v každé třídě, mezi žáky, učiteli, ale i rodiči. První školy tohoto typu začaly fungovat v roce 1992.

Základními principy programu jsou:

- Respektování základních potřeb žáků.
- Pravidla soužití jsou předem dohodnuta pro všechny.
- Hlavními postoji jsou úcta, důvěra a snášenlivost, uznání, účast, empatie, otevřenost a vůle ke spolupráci a pomoci.

Za čtyři měsíce po zavedení programu klesla šikana ve škole průměrně o 42,5 %. Ve třídách, kde pracovali členové užšího realizačního týmu, se snížil výskyt přímého i nepřímého šikanování o 50 až 75%. Upřesnit výsledky činnosti těchto škol měla za úkol studie provedená MŠMT s názvem „Sociální klima v prostředí základních škol ČR“ (Havlínová, Kolář, 2001).

Program Začít spolu

Tento program je u nás realizován od roku 1994 v mateřských i základních školách. Klíčovým předmětem je sociální výchova k vytvoření bezpečného sociálního prostředí.

Kolář (2005) uvádí, že na základě těchto projektů a zkušeností autorů bylo specifikováno 13 „klíčových komponent“, které by měly být v každém programu obsaženy. Patří sem:

- společné vzdělávání a supervize,
- užší realizační tým,
- zmapování situace a motivování pedagogů pro změnu,
- společný postup při řešení šikanování,
- prevence v třídních hodinách,
- prevence ve výuce,
- prevence ve školním životě mimo vyučování,
- ochranný režim,
- spolupráce s rodiči,
- školní poradenské služby,
- spolupráce se specializovanými zařízeními,
- vztahy se školami v okolí,
- evaluace.

3.3 OPATŘENÍ MŠMT ČR

Smysl opatření spočívá v hledání promyšleného postupu boje proti šikanování na úrovni resortu školství v oblasti osvěty, metodiky a organizace prevence, legislativy a ekonomických rozvah.

Metodický pokyn Ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č.j. 14 514/2000-51 je platný od 1.1.2001. Systémově je zaměřen na celou řadu sociálně patologických jevů, vymezuje minimální preventivní programy na úrovni škol a školských zařízení, role jednotlivých institucí a definuje funkci školního metodika prevence. Šikanování žáků škol a školských zařízení označuje za jeden z vážných negativních jevů.

Školy a školská zařízení mají mimořádnou odpovědnost za předcházení vzniku tohoto problému a odpovědné vyrovnávání při jeho vzniku.

Agresori v dětském a dospívajícím věku se často stávají členy marginálních sociálních skupin, které mají v dospělosti zpravidla daleko více konfliktů

se zákonem než ostatní. Dokážeme-li potlačit jejich agresivní chování v tomto věku, sníží se tak riziko jejich kriminality v dospělosti.

Metodický pokyn má za cíl upozornit na výše uvedený předpis, na závažnost šikanování, poskytnout pedagogům základní informace o jeho projevech a hledat řešení těchto specifických problémů.

Je důležité, aby se s podstatou, formami a nebezpečnými následky šikany seznámili všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, ředitelé škol a školní inspektoři, a aby tyto formy chování nebrali jako neškodnou legraci a nepodceňovali tak počáteční projevy šikanování.

(<http://www.sikana.cz/msmt-pok2000.html>)

3.4 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE PROBLEMATIKOU ŠIKANY

K opatřením, která přispívají k omezování šikany, řadíme také snahy úřadů, ministerstev, vládních i nevládních institucí a občanských iniciativ spolupracujících se školou.

- **Rodičovská linka – 840 111 234** – zabývá s odborným telefonickým poradenstvím rodičům a prarodičům v České republice. Krizovou pomoc zajišťují psychologové a další pracovníci specializující se na sociálně patologické jevy a krizové intervence.
- **Linka důvěry pro děti a mládež**
- **Občanské sdružení proti šikanování**, Podbabská 17, 160 41 Praha 6
- **Horká linka pro týrané a zneužívané děti**, Dětské krizové centrum (02/612 10 612)
- **Růžová linka (02/737343)**
- **Internetové poradny** – V České republice podporuje prevenci šikany několik organizací, mezi které patří:
 - www.sikana.org – Občanské sdružení Společenství proti šikaně pod vedením Dr. Michala Koláře, které informuje o konferencích, seminářích a školeních pro pedagogy, studenty ale i laickou veřejnost.
 - www.minimalizacesikany.cz – Projekt minimalizace šikany nabízí také řadu informací pro studenty i jejich rodiče.
 - www.silnibeznasili.cz – Mezinárodní projekt silní bez násilí
 - www.msmt.cz – Stránky ministerstva školství, na kterých se nachází velké množství informací, patří sem např. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č. j. 14 514/2000-51.
- **Projekt Kaskáda** – Zabývá se týráním dětí, šikanou a drogovou závislostí.
- **Prev – centrum** je organizace nabízející školám jak program primární prevence drogových závislostí, tak různé aktivity ohledně prevence šikany.
- **Organizace Bílý kruh bezpečí** organizuje kurzy „Ochrana dětí před šikanou“.

- **LATA** (laskavá alternativa trestu pro adolescenty) - Tento program je založen na spolupráci inkriminovaného jedince a pomocníka, který s ním vytvoří dvojici. Délka kontaktu tímto způsobem vytvořených dvojic činí vždy šest měsíců. Během šesti měsíců se scházejí minimálně v rozsahu tří hodin týdně.
- **Pedagogicko-psychologická poradna = PPP** – Činnost poradny je zaměřena na komplexní psychologickou, pedagogickou a sociální diagnostiku, vypracovávání plánu k postupu řešení a prevenci patologických jevů. I přes běžnou spolupráci PPP se školami, se vyskytují právní problémy spočívající v nemohoucnosti školy poslat dítě na vyšetření do PPP bez souhlasu rodičů nebo zákonných zástupců. Jestliže se dítě prohlídce podrobí, jsou rodiče povinni předat výsledky šetření škole.
- **Kurátor pro mládež** – Odborný specializovaný pracovník zabývající se nezletilými dětmi a mladistvými, kteří se dopustili trestného činu nebo přestupku.
- **Střediska výchovné péče pro děti a dorost**
- **Dětské krizové centrum**
- **Psychiatrické léčebny...**

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ ŠIKANY

V praktické části své bakalářské práce se zabývám šikanou na druhém stupni základní školy, protože je všeobecně známo, že násilí v posledních letech přibývá, a to zejména mezi dětmi primární úrovně školského zařízení. Šikana je vnímána laickou i odbornou veřejností jako závažný společenský problém, který ovšem bývá zpravidla skrytým jevem. Většina populace si se šikanou neví rady, neví jak jí zabránit a tak si ani nepřipouští její existenci. Nejhorší však je, že neřešený projev šikanování může zanechat trvalé následky především na oběti.

4.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Hlavním cílem výzkumu bylo ověřit, zda je míra šikany na každé škole stejná. Tedy, zda jsou statisticky významné rozdíly mezi městskými školami a školami na vesnicích.

Vedlejšími cíli výzkumu bylo zjistit, jak se žáci cítí v kolektivu své třídy a zda mají kamarádské vztahy. Dále jak dobře jsou informováni o problematice šikanování a zda se setkali s jakoukoliv formou šikany, popřípadě jestli mají možnost někoho požádat o pomoc a koho by nejčastěji požádali. Zajímala mě také odvaha pomoci oběti, kdyby byli svědkem jejího šikanování a jakým trestem by měl být postižen agresor z hlediska žáků.

4.2 STANOVENÍ HYPOTÉZ

H1: Významná většina žáků se cítí dobře v kolektivu své třídy, protože v ní má alespoň jednoho dobrého kamaráda.

H2: Téměř 50% žáků dokáže definovat šikanování jako problém, který oběti ubližuje po psychické i fyzické stránce.

H3: Na základní škole ve městě se vyskytuje šikana významně častěji než na základní škole na vesnici.

H4: Nadpoloviční většina žáků základních škol se s šikanou setkala.

4.3 METODOLOGIE A FORMA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

K získání informací jsem použil dotazníkovou metodu, která slouží k získání hromadných dat pro statistické zpracování, velkou výhodou je rovněž anonymita respondentů. Jedná se o standardizovaný dotazník (Příloha B), při jehož tvorbě mě inspirovaly dotazníky Dr. Koláře.

V úvodu dotazníku se respondentům stručně představuji, seznamuji je s pokyny, jak dotazník správně vyplnit, a vysvětluji jim okolnosti, proč k průzkumu dochází a k čemu budou využity jeho výsledky.

První částí dotazníku zjišťuji obecné informace typu pohlaví, jaký je kolektiv třídy, kamarádské vztahy, parta. V dalších otázkách se zaměřuji na informace týkající se povědomí šikany mezi žáky, zda se s šikanou osobně setkali nejen v roli oběti, ale i přihlížejícího, zda by byli ochotni oběti pomoci, komu by se svěřili a jak by agresora potrestali. Otázky číslo 9-15 jsou specifické pouze pro vybrané respondenty.

FORMA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Dotazník je sestaven ze 16 otázek a je určen pro žáky druhého stupně základní školy. Vybranými otázkami jsem se snažil zmapovat situaci v třídním kolektivu se zaměřením na informovanost žáků na téma šikana a zjistit důvody, proč jsou některé děti šikanovány a jak je šikana řešena. Otázky byly formulovány tak, aby umožnily respondentům vyjádření vlastní odpovědi v otevřených otázkách, ale i označení odpovědi, včetně označení více odpovědí z možného výběru uzavřených či polozavřených otázek.

4.4 PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkum probíhal v období podzim/zima 2009. Celkem bylo rozdáno 176 dotazníků na základních školách (dále ZŠ): ZŠ Pustiměř (okres Vyškov na Moravě) 37 a ZŠ Studánka Pardubice 139. Školy jsem volil jednak dle lokality, dle velikosti školy a dle předpokládaného pohledu na šikanu.

Návratnost dotazníků u dětí byla stoprocentní, protože jsem dotazníky sám rozdával a po vyplnění i vybral. V následném hodnocení výsledků jsem ale musel dva dotazníky chlapců pro jejich nepoužitelnost vyřadit.

K vyhodnocení jsem tedy použil 174 dotazníků. Výsledky vyhodnocených odpovědí jsem zpracoval do formy grafů a tabulek.

4.6 VÝSLEDKY A JEJICH ANALÝZA

V této části práce jsem se věnoval především zjištěným datům a jejich zpracování. Postupně jsem popsal výsledky každé jednotlivé položky dotazníku. Odpovědi jsem zaznamenal do tabulek programu Microsoft Excel dle relativní a absolutní četnosti a následně vyobrazil ve sloupcových grafech. V závěru této části jsem se pokusil na základě získaných dat odpovědět na výzkumné otázky a shrnul výzkumné závěry. V neposlední řadě jsem věnoval prostor diskuzi, kde jsem verifikoval položené hypotézy.

4.6.1 RESPONDENTI DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

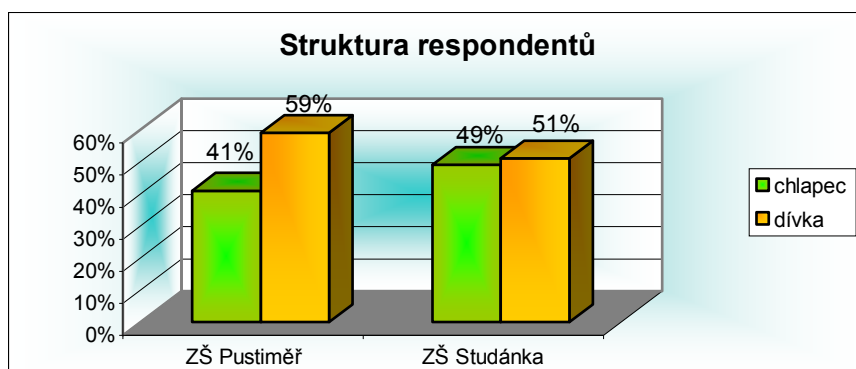
Výzkumu se zúčastnilo celkem 176 dětí, použitelných dotazníků pak bylo 174. Věkový rozptyl účastníků se pohybuje mezi 13 až 15 roky. Přesné rozložení počtů chlapců a dívek podle věku ukazuje následující tabulka:

Tabulka 7. Struktura respondentů ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost		Absolutní četnost	
	7.třída	9. třída	7.třída	9.třída
chlapec	56%	26%	10	5
dívka	44%	74%	8	14
Σ	100%	100%	18	19

Tabulka 8. Struktura respondentů ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	6.třída	7.třída	8.třída	9.třída	6.třída	7.třída	8.třída	9.třída
chlapec	49%	42%	38%	57%	21	8	10	28
dívka	51%	58%	62%	43%	22	11	16	21
Σ	100%	100%	100%	100%	43	19	26	49

Obrázek 1. Struktura respondentů

Celkem bylo osloveno 174 žáků druhého stupně základních škol.

ZŠ Pustiměř oslovila 37 žáků. Z toho v sedmé třídě (18) bylo 10 chlapců a 8 děvčat, v deváté třídě (19) bylo 5 chlapců a 14 děvčat. Celková relativní četnost chlapců 41% a děvčat 59%.

Ze ZŠ Studánka Pardubice bylo osloveno 137 žáků. Z toho v šesté třídě (43) bylo 21 chlapců a 22 děvčat, v sedmé třídě (19) bylo 8 chlapců a 11 děvčat, v osmé třídě (26) byli 10 chlapců a 16 děvčat a v deváté třídě (49) bylo 27 chlapců a 22 děvčat. Celková relativní četnost chlapců 49% a děvčat 51%.

4.6.2 DÍLČÍ VÝSLEDKY

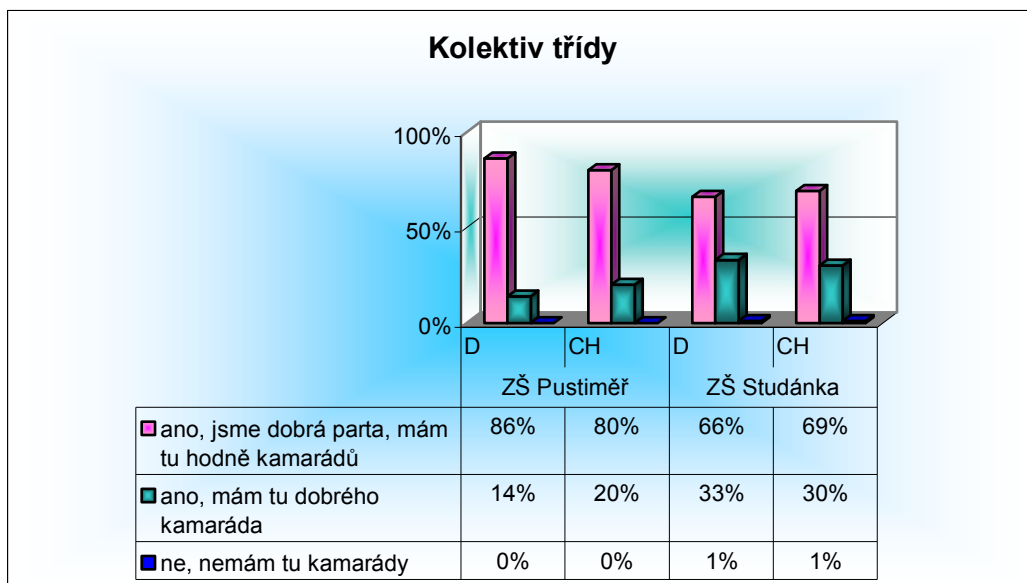
Otázka č. 2 – Cítíš se dobře v kolektivu své třídy?

Tabulka 9. Kolektiv třídy ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano, jsme dobrá parta, mám tu hodně kamarádů	88%	100%	86%	40%	7	10	12	2
ano, mám tu dobrého kamaráda	12%	0%	14%	60%	1	0	2	3
ne, nemám tu kamarády	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
Σ	100%	100%	100%	100%	8	10	14	5

Tabulka 10. Kolektiv třídy ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano, jsme dobrá parta, mám tu hodně kamarádů	77%	86%	73%	88%	38%	30%	71%	64%
ano, mám tu dobrého kamaráda	23%	14%	18%	12%	62%	70%	29%	32%
ne, nemám tu kamarády	0%	0%	9%	0%	0%	0%	0%	4%
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	22	21	11	8	16	10	21	28

Obrázek 2. Kolektiv třídy

U této otázky jsem se snažil zjistit, zda mají žáci ve své třídě dobrý kolektiv. Předpokládal jsem, že nízká spokojenost žáků se svým třídním kolektivem

a vzájemnými vztahy mezi žáky ve třídě může vést k vyššímu výskytu šikany. Žáci měli na výběr zvolením jedné ze tří možných odpovědí – ano, jsme dobrá parta a mám tu hodně kamarádů; ano, mám tu dobrého kamaráda; ne, nemám tu kamarády.

Průzkum prokázal, že žáci ze ZŠ Pustiměř jsou v kolektivu své třídy spokojeni. Převážná většina (86% dívek a 80% chlapců) z nich vnímá třídu jako dobrou partu, v níž mají hodně kamarádů, a ostatní (14% dívek a 20% chlapců) v ní má alespoň jednoho dobrého kamaráda.

Také žáci ze ZŠ Studánka jsou v kolektivu své třídy spokojeni, i když méně než žáci ze ZŠ Pustiměř. Nadpoloviční většina (66% dívek a 69% chlapců) z nich vnímá třídu jako dobrou partu, v níž mají hodně kamarádů, alespoň jednoho dobrého kamaráda má 33% dívek a 30% chlapců, a 1% dívek a 1% chlapců udává, že ve třídě nemají kamarády. Již u této otázky je patrný rozdíl mezi jednotlivými typy škol.

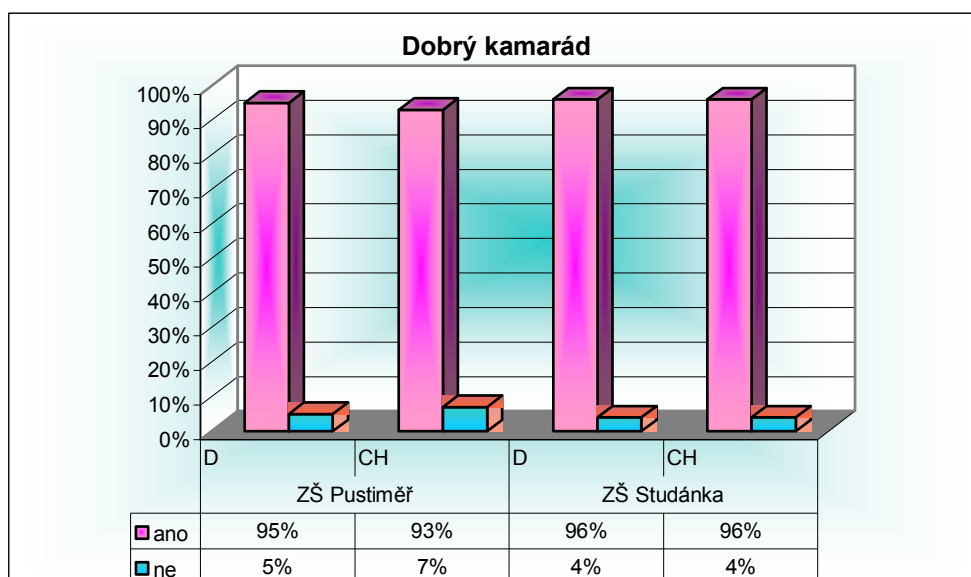
Otázka č. 3 – Máš ve třídě dobrého kamaráda / kamarádku, který by ti v nouzi pomohl/a?

Tabulka 11. Dobrý kamarád/ka ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	100%	100%	93%	80%	8	10	13	4
ne	0%	0%	7%	20%	0	0	1	1
Σ	100%	100%	100%	100%	8	10	14	5

Tabulka 12. Dobrý kamarád/ka ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	95%	95%	91%	100%	94%	90%	100%	96%
	21	20	10	8	15	9	21	27
ne	5%	5%	9%	0%	6%	10%	0%	4%
	1	1	1	0	1	1	0	1
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	22	21	11	8	16	10	21	28

Obrázek 3. Dobrý kamarád/ka

Průzkum prokázal, že dobrého kamaráda, který by v nouzi pomohl má ze ZŠ Pustiměř i ZŠ Studánka více než 90% žáků. Pouze 5% dívek a 7% chlapců

ze ZŠ Pustiměř a 4% dívek a 4% chlapců ze ZŠ Studánka nemá svého dobrého kamaráda, který by jim v nouzi pomohl. Odpovědi žáků z obou škol jsou tedy téměř shodné.

Vysoké procento všech žáků má dobrého kamaráda v třídním kolektivu, nabízí se však otázka, jak vytvořit i ostatním žákům takové podmínky, aby se ve třídě cítili dobře?

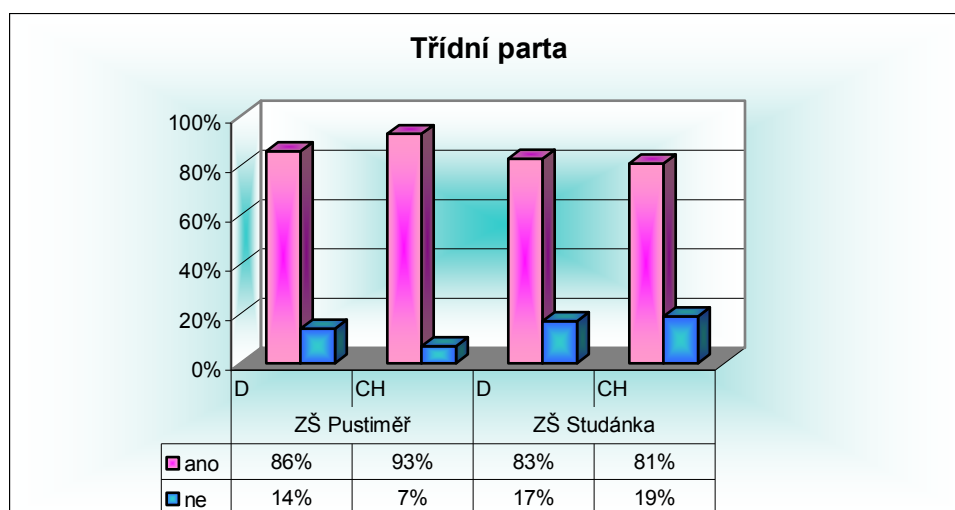
Otázka č. 4 – Patříš ve třídě do nějaké party?

Tabulka 13. Třídní parta ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	75%	100%	93%	80%	6	10	13	4
ne	25%	0%	7%	20%	2	0	1	1
Σ	100%	100%	100%	100%	8	10	14	5

Tabulka 14. Třídní parta ZŠ studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	86%	76%	91%	100%	69%	80%	86%	79%
	19	16	10	8	11	8	18	22
ne	14%	24%	9%	0%	31%	20%	14%	21%
	3	5	1	0	5	2	3	6
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	22	21	11	8	16	10	21	28

Obrázek 4. Třídní parta

Do party ve třídě patří opět převážná většina žáků. Ze ZŠ Pustiměř do třídní party patří 86% dívek a 93% chlapců a ze ZŠ Studánka 83% dívek a 81% chlapců. Naopak téměř 20% žáků do party ve třídě nepatří a to z důvodu, že se v partě necítí dobře, nebo není parta, se kterou by si rozuměli, nebo že ve třídě nemají moc kamarádů a nikdo je mezi sebe nechce zařadit.

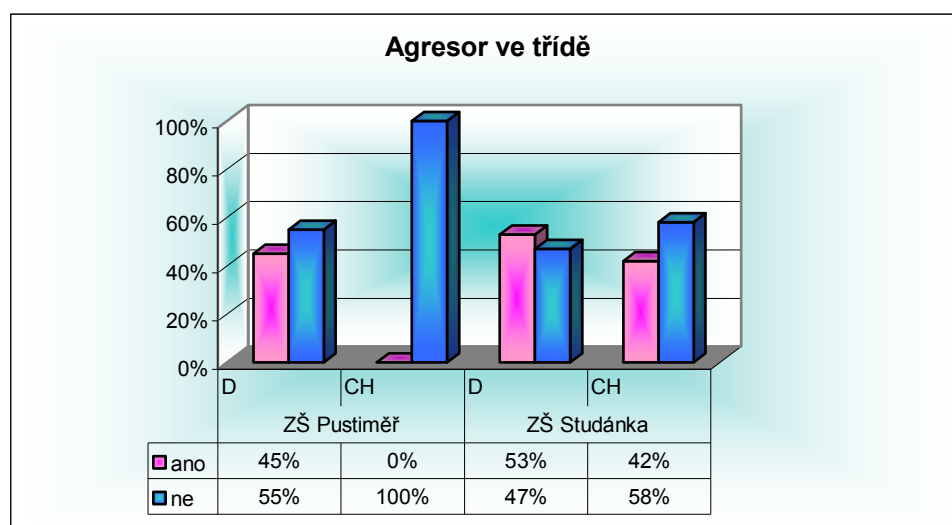
Otázka č. 5 – Je u Vás ve třídě někdo, kdo ubližuje slabším spolužákům?

Tabulka 15. Agresor ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	12%	0%	64%	0%	1	0	9	0
ne	88%	100%	36%	100%	7	10	5	5
Σ	100%	100%	100%	100%	8	10	14	5

Tabulka 16. Agresor ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	77%	48%	45%	37%	31%	40%	48%	39%
	17	10	5	3	5	4	10	11
ne	23%	52%	55%	63%	69%	60%	52%	61%
	5	11	6	5	11	6	11	17
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	22	21	11	8	16	10	21	28

Obrázek 5. Agresor

Průzkumem bylo zjištěno, že žáci ze ZŠ Pustiměř (45% dívky a 0% chlapci) a žáci ze ZŠ Studánka (53% dívky a 42% chlapci) uvádějí, že je u nich ve třídě někdo, kdo ubližuje slabším spolužákům, protože ho to baví, má rád když z něho mají slabší žáci respekt nebo žádný důvod k ubližování neudávají, protože ho neznají. Stejně tak nadpoloviční většina uvádí ZŠ Pustiměř (0% dívky a 100% chlapci) a ZŠ Studánka (47% dívky a 58% chlapci), že nikdo kdo ubližuje slabším spolužákům ve třídě není.

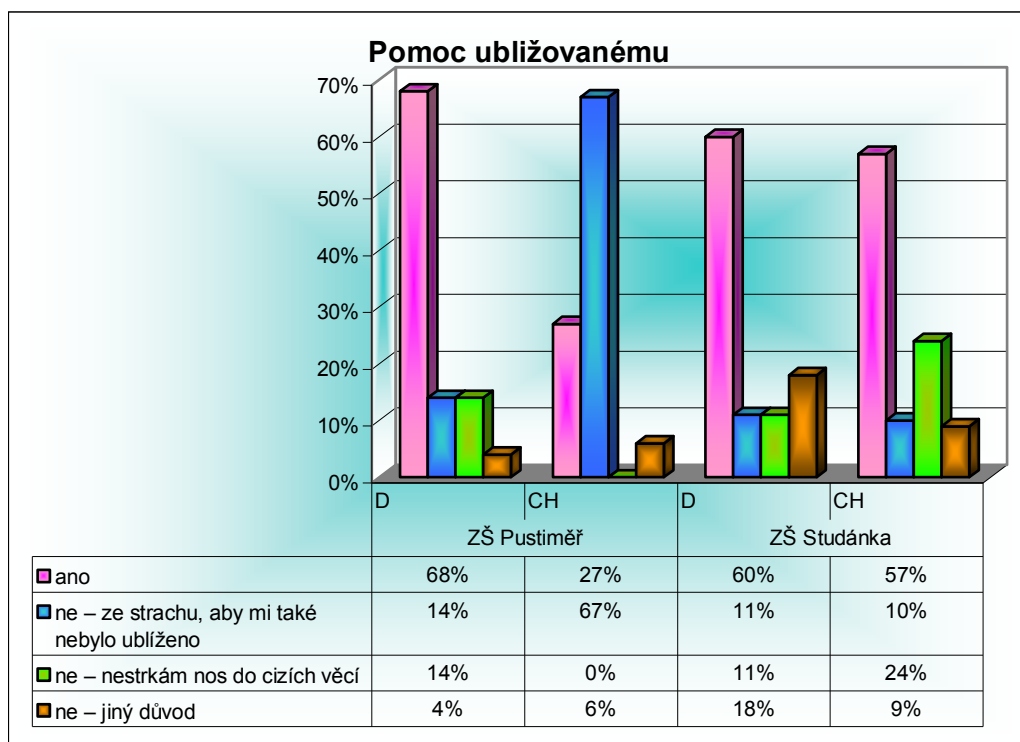
Otázka č. 6 – Kdybys viděl/a, jak někdo někomu ubližuje, pomohl/a bys mu?

Tabulka 17. Pomoc ubližovanému ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	86%	0%	57%	80%	7	0	8	4
ne – ze strachu, aby mi také nebylo ublíženo	0%	100%	21,5%	0%	0	10	3	0
ne – nestrkám nos do cizích věcí	0%	0%	21,5%	0%	0	0	3	0
ne – jiný důvod	14%	0%	0%	20%	1	0	0	1
Σ	100%	100%	100%	100%	8	10	14	5

Tabulka 18. Pomoc ubližovanému ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	64%	62%	55%	50%	56%	40%	62%	61%
	14	13	6	4	9	4	13	17
ne – ze strachu, aby mi také nebylo ublíženo	9%	14%	27%	13%	6%	10%	10%	7%
	2	3	3	1	1	1	2	2
ne – nestrkám nos do cizích věcí	18%	14%	9%	37%	0%	40%	14%	21%
	4	3	1	3	0	4	3	6
ne – jiný důvod	9%	10%	9%	0%	38%	10%	14%	11%
	2	2	1	0	6	1	3	3
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	22	21	11	8	16	10	21	28

Obrázek 6. Pomoc ublížovanému

Průzkumem bylo zjištěno, že téměř poloviční většina (ZŠ Pustiměř 68% dívek a 27% chlapců a ZŠ Studánka 60% dívek a 57% chlapců) by oběti pomohla. Z celkového počtu respondentů by však přibližně desetina (ZŠ Pustiměř 14% dívky a 67% chlapci a ZŠ Studánka 11% dívky a 10% chlapci) nepomohla, ze strachu, že by se agrese mohla obrátit proti ní, a desetina (ZŠ Pustiměř 14% dívky a 0% chlapci a ZŠ Studánka 11% dívky a 24% chlapci) by se oběti nezastala, jelikož podle ní není správné vměšovat se do cizích věcí. Z jiného důvodu by nepomohla také téměř jedna desetina celku.

Z žáků, kteří v dotazníku uvedli, že by oběti jednoznačně pomohli bylo dívek (62%) o 10% více než chlapců (51%).

Otázka č. 7 – Víš, co znamená pojem šikana a co pojem škádlení?

Nejčastější odpovědi:

Tabulka 19. Šikana a škádlení ZŠ Pustiměř

7. třída
„Šikana je jakékoliv napadení mladšího starším.“
„Šikana je, že někdo ubližuje mladším a slabším.“
„Šikana je když starší bije mladšího, nebo víc lidí bije jednoho.“
„Šikana – mlácení, vyhrožování.“
„Šikana je ubližování.“
„Škádlení je pošťuchování, provokování.“
„Nevím.“
9. třída
„Šikana je záměrné ubližování jinému, škádlení je myšleno ze srandy.“
„Šikana je, když někdo někoho fyzicky nebo psychicky napadá a tomu druhému to může ublížit.“
„Šikana je to, že se mu to nelíbí, škádlení je ze srandy.“
„Šikana je někdo někoho bije.“
„Škádlení je ze srandy a šikana už taková sranda není.“
„Škádlení – síly obou jsou vyrovnané a oba to berou stejně.“
„Šikana – jeden z nich je v převaze.“
„Šikana – někdo někomu neustále ubližuje, nadává, posmívá se mu...“
„Škádlení – postrkování ze srandy.“
„Šikana je když se to oběti nelíbí a doslova se šikanujícího bojí.“
„Škádlení je když to oba berou ze srandy.“

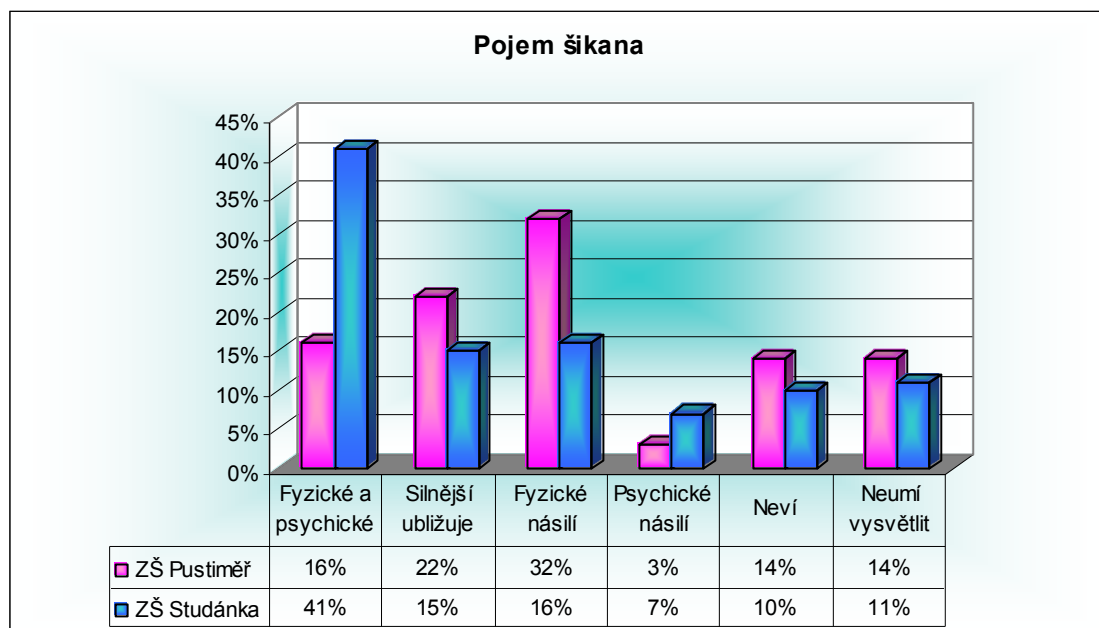
Tabulka 20. Šikana a škádlení ZŠ Studánka Pardubice

6. třída
„Šikana je, když někdo ubližuje mladším.“
„Šikana je, že někdo někoho mlátí a ponižuje.“
„Škádlení je jen nevinné pošťuchování.“
„Šikana je, když silnější nebo větší počet dětí mlátí druhého slabšího.“
7. třída
„Slovní a fyzické napadání.“
„Škádlení je otravování.“
„Šikana je – někdo oběť a někdo organizátor, ta oběť je napadána slovně nebo násilně, parta ho bije a vydírá...“
„Braní peněz.“

8. třída
„Šikana je týrání psychicky nebo fyzicky.“
„Škádlení je poštučování, ze srandy.“
„Nadávání a mlácení.“
„Šikana je když někdo chce od slabšího třeba peníze nebo svačinu a ubližuje mu.“
„Zmlátěj tě a natočej a daj na nějakej stream.“
„Šikana je vyhrožování, bití.“
„Obtěžování slabšího, tahání z něj peněz, nucení dělat něco přes svůj zákaz.“
9. třída
„Starší a silnější mlátí slabší a mladší.“
„Šikana – někdo někoho mlátí, nutí ho dělat co nechce, dotyčný dává svačinu, peníze..“
„Fyzické a psychické týrání osob.“
„Šikana je jako neustálé ubližování a neustálé otravování a využívání.“
„Škádlení je jen takové poštučování.“

Tabulka 21. Pojem šikana

	Relativní četnost – Absolutní četnost					
	ZŠ Pustiměř		ZŠ Studánka			
	7.tř.	9.tř.	6.tř.	7.tř.	8.tř.	9.tř.
fyzické a psychické násilí	11%	21%	47%	42%	31%	41%
	2	4	20	8	8	20
silnější ubližuje slabšímu	44%	0%	9%	5%	12%	25%
	8	0	4	1	3	12
fyzické násilí	34%	32%	16%	15%	27%	10%
	6	6	7	3	7	5
psychické násilí	0%	5%	14%	11%	4%	2%
	0	1	6	2	1	1
neví	11%	16%	5%	16%	15%	10%
	2	3	2	3	4	5
neumí vysvětlit	0%	26%	9%	11%	13%	12%
	0	5	4	2	3	6
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	18	19	43	19	26	49

Obrázek 7. Pojem šikana

Na tuto volnou otázku respondenti nejčastěji odpovídali šesti způsoby. Žáci ze ZŠ Pustiměř nejčastěji (32%) psali, že šikana je fyzické násilí, dále pak 22% uvádí, že silnější ubližuje slabšímu, 16% žáků se správně domnívá, že šikana je fyzické a psychické násilí, 14% žáků neví co znamená pojem šikana a 14% žáků tento pojem nedokáže vysvětlit, 3% žáků si myslí, že šikana je pouze psychické násilí.

41% žáků ze ZŠ Studánka správně popsalo šikanu jako agresivní chování projevující se fyzickým a psychickým násilím na slabším spolužákovi. 16% žáků si pak myslí, že je šikana jen fyzické násilí, 15% žáků uvádí, že silnější ubližuje slabšímu, 10% žáků neví a 11% žáků neumí vysvětlit pojem šikana, nejméně žáků si pak myslí že šikana je pouze psychické ubližování.

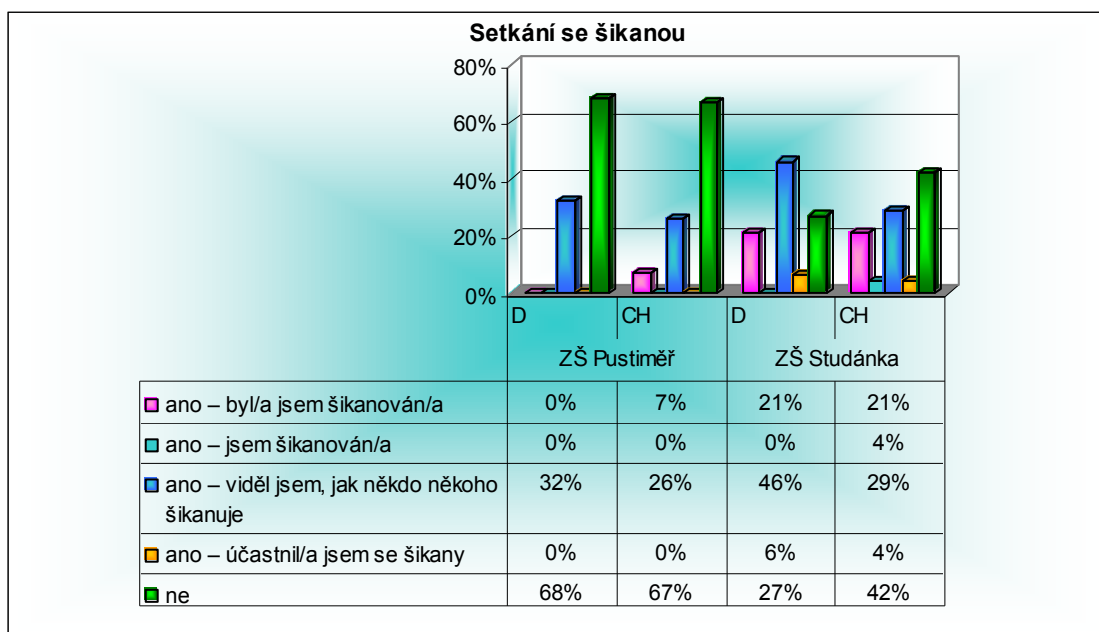
Otázka č. 8 – Setkal/a jsi se někdy se šikanou?

Tabulka 22. Setkání se šikanou ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano – byl/a jsem šikanován/a	0%	0%	0%	20%	0	0	0	1
ano – jsem šikanován/a	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
ano – viděl jsem, jak někdo někoho šikanuje	25%	40%	36%	0%	2	4	5	0
ano – účastnil/a jsem se šikany	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
ne	75%	60%	64%	80%	6	6	9	4
Σ	100%	100%	100%	100%	8	10	14	5

Tabulka 23. Setkání se šikanou ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano – byl/a jsem šikanován/a	36%	24%	9%	25%	13%	0%	19%	25%
	8	5	1	2	2	0	4	7
ano – jsem šikanován/a	0%	5%	0%	0%	0%	0%	0%	7%
	0	1	0	0	0	0	0	2
ano – viděl jsem, jak někdo někoho šikanuje	50%	14%	36%	25%	44%	20%	48%	43%
	11	3	4	2	7	2	10	12
ano – účastnil/a jsem se šikany	5%	5%	0%	0%	6%	0%	10%	7%
	1	1	0	0	1	0	2	2
ne	9%	52%	55%	50%	37%	80%	23%	18%
	2	11	6	4	6	8	5	5
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	22	21	11	8	16	10	21	28

Obrázek 8. Setkání se šikanou

Průzkum také pomohl odhalit, že u ZŠ Pustiměř bylo šikanováno 7% (1) žáků a u ZŠ Studánka mělo přímou zkušenost se šikanou, tedy že bylo šikanováno 21% (15) dívek a 21% (14) chlapců a 4% (3) chlapců jsou nyní oběťmi šikany. Téměř 30% všech respondentů bylo přítomno u šikanování a jen slabé procento se šikany účastnilo. Na druhou stranu výsledky průzkumu ukázaly, že téměř 70% žáků u ZŠ Pustiměř a 30% u žáků ZŠ Studánka se s šikanou nesetkalo.

Průzkum tedy prokázal, že se žáci setkávají se šikanou častěji ve škole městské (ZŠ Studánka 32 žáků ze 137) než ve škole na vesnici (ZŠ Pustiměř 1 žák z 37). Dále je patrné, že se oběťmi šikany častěji stávají chlapci než dívky.

Otázka č. 9 – Pokud jsi byl/a v minulosti, nebo stále jsi šikanován/a, o jakou šikanu šlo?

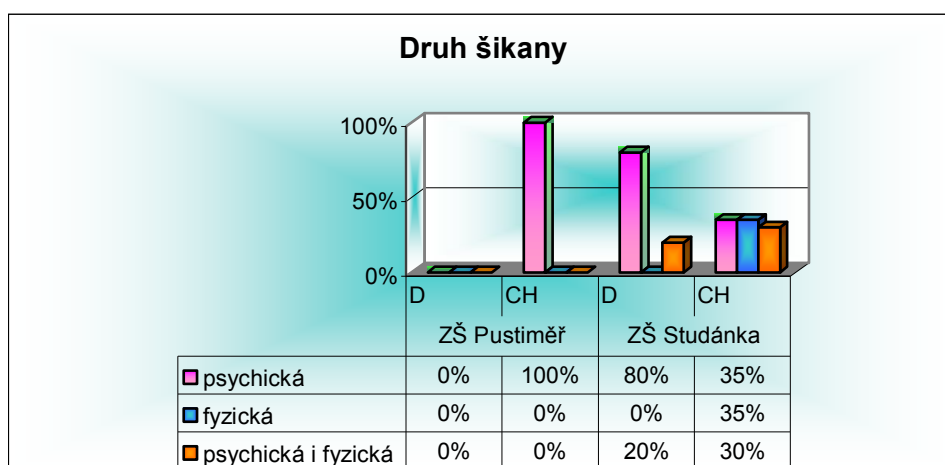
Otázka číslo 9 navazuje na předchozí otázku. Proto na tuto otázku neodpovídali všichni žáci, ale jen ti, kteří v otázce číslo 8 odpověděli „ano, byl/a jsem šikanován/a nebo ano, jsem šikanován/a“.

Tabulka 24. Druh šikany ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
psychická	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1
fyzická	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
psychická i fyzická	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
Σ	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1

Tabulka 25. Druh šikany ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
psychická	88%	50%	100%	100%	100%	0%	0%	11%
	7	3	1	2	2	0	0	1
fyzická	0%	50%	0%	0%	0%	0%	0%	33%
	0	3	0	0	0	0	0	3
psychická i fyzická	12%	0%	0%	0%	0%	0%	100%	56%
	1	0	0	0	0	0	4	5
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	8	6	1	2	2	0	4	9

Obrázek 9. Druh šikany

Z těchto 33 obětí jich 17 odpovědělo, že se jednalo o šikanu psychickou, zatímco u 6 obětí šlo převážně o šikanu fyzickou a 10 žáků se setkala s oběma formami šikanování najednou. Z průzkumu tedy vyplývá, že nejvíce žáků se setkala s šikanou psychickou.

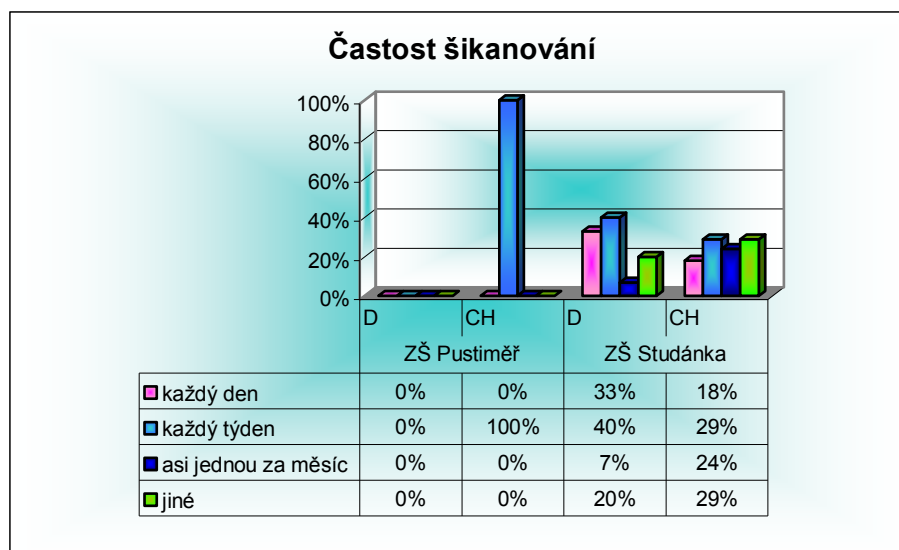
Otázka č. 10 – Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno?

Tabulka 26. Častost šikanování ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
každý den	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
každý týden	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1
asi jednou za měsíc	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
jiné	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
Σ	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1

Tabulka 27. Častost šikanování ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
každý den	26%	17%	0%	50%	50%	0%	50%	12%
	2	1	0	1	1	0	2	1
každý týden	50%	0%	0%	50%	50%	0%	25%	44%
	4	0	0	1	1	0	1	4
asi jednou za měsíc	12%	33%	0%	0%	0%	0%	0%	22%
	1	2	0	0	0	0	0	2
jiné	12%	50%	100%	0%	0%	0%	25%	22%
	1	3	1	0	0	0	1	2
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	8	6	1	2	2	0	4	9

Obrázek 10. Častost šikanování

Častost šikanování je velmi různá. Nejvíce žáků je vystavováno šikaně každý týden, 33% dívek a 18% chlapců pak každý den, asi tak jednou do měsíce je šikanou poznamenáno 7% dívek a 24% chlapců, a 20% dívek a 29% chlapců odpovědělo nejčastěji, že byly šikanovány týden a méně a s pomocí rodičů nebo třídního učitele se zamezilo dalšímu ubližování.

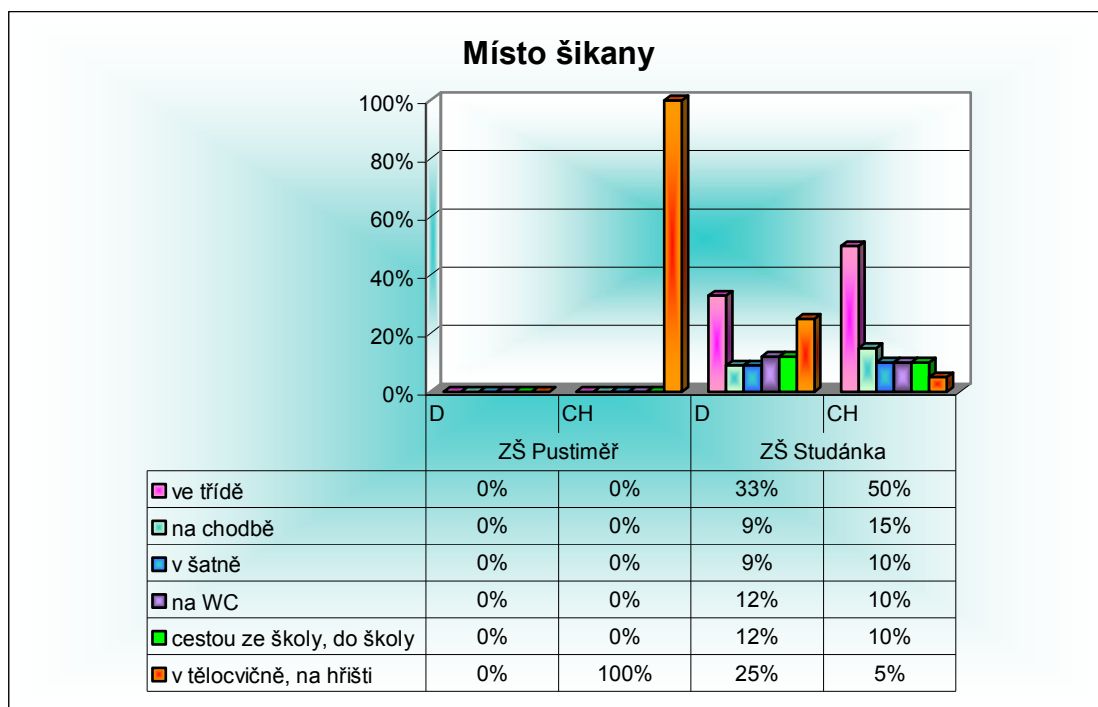
Otázka č. 11 – Kde ti bylo ubližováno?

Tabulka 28. Místo šikany ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ve třídě	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
na chodbě	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
v šatně	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
na WC	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
cestou ze školy, do školy	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
v tělocvičně, na hřišti	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1
Σ	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1

Tabulka 29. Místo šikany ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ve třídě	28%	86%	0%	40%	50%	0%	60%	25%
	7	6	0	2	1	0	3	2
na chodbě	12%	14%	0%	40%	0%	0%	0%	0%
	3	1	0	2	0	0	0	0
v šatně	12%	0%	0%	20%	0%	0%	0%	12,5%
	3	0	0	1	0	0	0	1
na WC	12%	0%	0%	0%	50%	0%	0%	25%
	3	0	0	0	1	0	0	2
cestou ze školy, do školy	12%	0%	0%	0%	0%	0%	20%	25%
	3	0	0	0	0	0	1	2
v tělocvičně, na hřišti	24%	0%	100%	0%	0%	0%	20%	12,5%
	6	0	1	0	0	0	1	1
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	25	7	1	5	2	0	5	8

Obrázek 11. Místo šikany

Nejčastějším místem šikany, jak z průzkumu vyplývá, byla dle odpovědí 33% dívek a 50% chlapců třída, dalším častým místem se stává tělocvična a hřiště, ostatní uvedená místa šikany odpovídají zhruba 10% všech odpovědí dívek i chlapců.

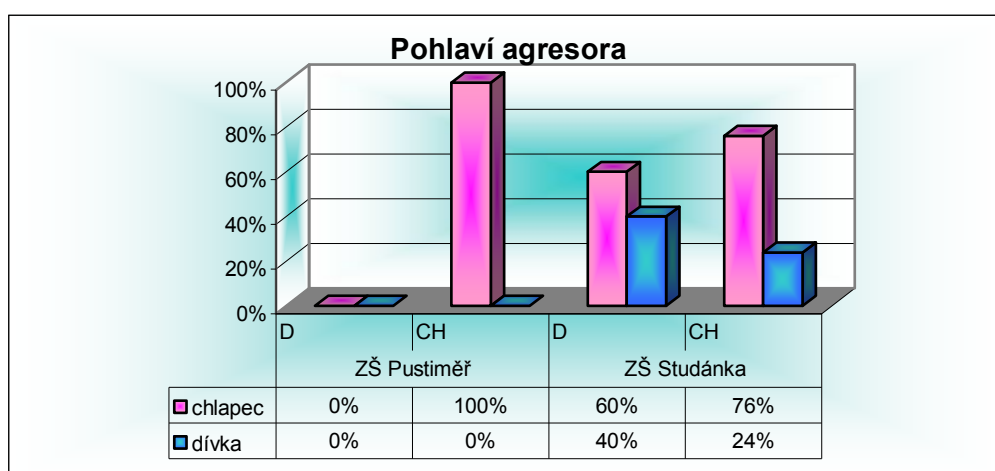
Otázka č. 12 – Ten, kdo tě šikanoval/šikanoje, byl/je?kolik?

Tabulka 30. Pohlaví agresora ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
chlapec	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1
dívka	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
Σ	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1

Tabulka 31. Pohlaví agresora ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
chlapec	63%	50%	100%	100%	0%	0%	75%	89%
	5	3	1	2	0	0	3	8
dívka	37%	50%	0%	0%	100%	0%	25%	11%
	3	3	0	0	2	0	1	1
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	8	6	1	2	2	0	4	9

Obrázek 12. Pohlaví agresora

Nadpoloviční většina dívek i chlapců v roli obětí označila za agresora chlapce, druhou možnou variantu „dívka- agresor“ označilo 40% dívek a 24% chlapců.

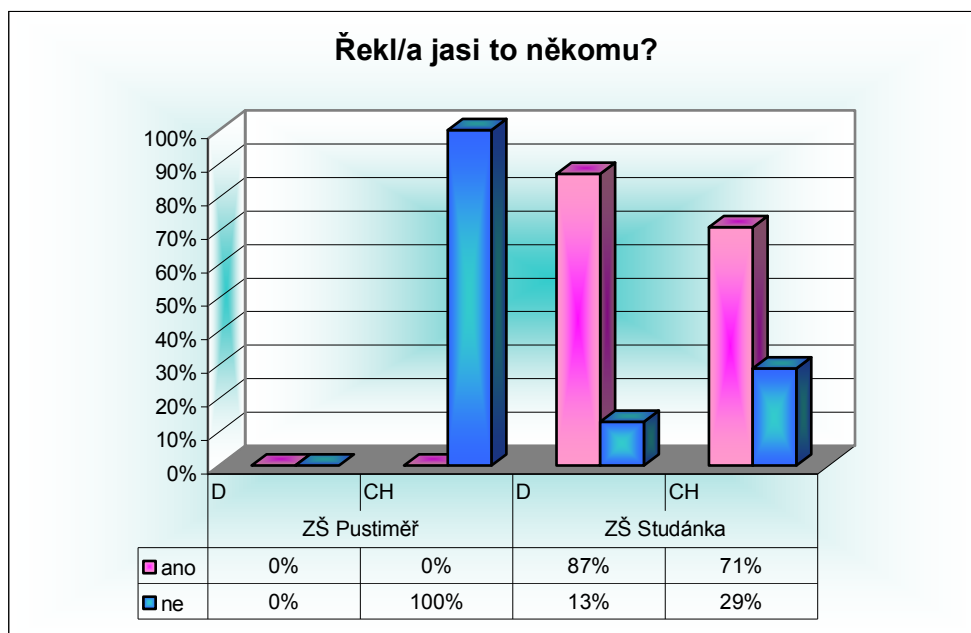
Otázka č. 13 – Řekl/a jsi o tom někomu?

Tabulka 32. Řekl/a jsi to někomu? ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
ne	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1
Σ	0%	0%	0%	100%	0	0	0	1

Tabulka 33. Řekl/a jsi to někomu? ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	75%	67%	100%	100%	100%	0%	100%	67%
	6	4	1	2	2	0	4	6
ne	25%	33%	0%	0%	0%	0%	0%	33%
	2	2	0	0	0	0	0	3
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	8	6	1	2	2	0	4	9

Obrázek 13. Řekl/a jsi to někomu?

Z průzkumu vyplynulo, že téměř naprostá většina obětí šikany (87% dívek a 71% chlapců) u ZŠ Studánka se s problémem někomu svěřila. Nejčastěji se svěřovali rodičům, prarodičům a třídnímu učiteli. 13% dívek a 29% chlapců

si nechalo tento problém pro sebe. U ZŠ Pustiměř se 100% (1) obětí s problémem nikomu nesvěřilo.

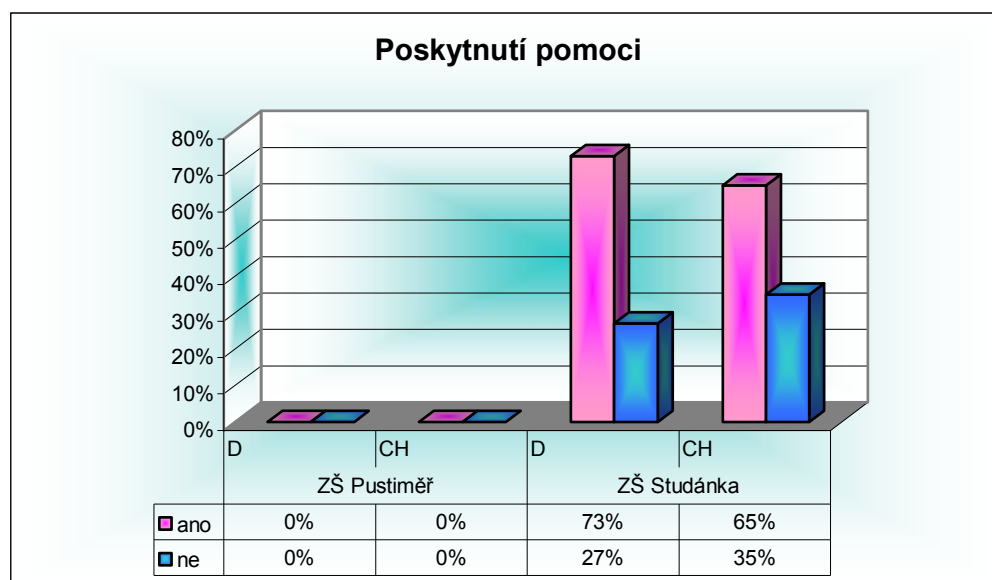
Otázka č. 14 – Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a?

Tabulka 34. Poskytnutí pomoci ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
ne	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
Σ	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0

Tabulka 35. Poskytnutí pomoci ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	75%	67%	100%	100%	100%	0%	50%	56%
	6	4	1	2	2	0	2	5
ne	25%	33%	0%	0%	0%	0%	50%	44%
	2	2	0	0	0	0	2	4
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	8	6	1	2	2	0	4	9

Obrázek 14. Poskytnutí pomoci

Z průzkumu dále vyplynulo, že 73% dívkám a 65% chlapcům pomohl ten, komu se s problémem svěřili. U dvou žáků se jednalo o přestup na jinou školu. U 30% ostatních obětí se nepodařilo pomoci problém vyřešit. Jeden žák přestoupil na jinou školu, ale bohužel i tam byl obětí šikany.

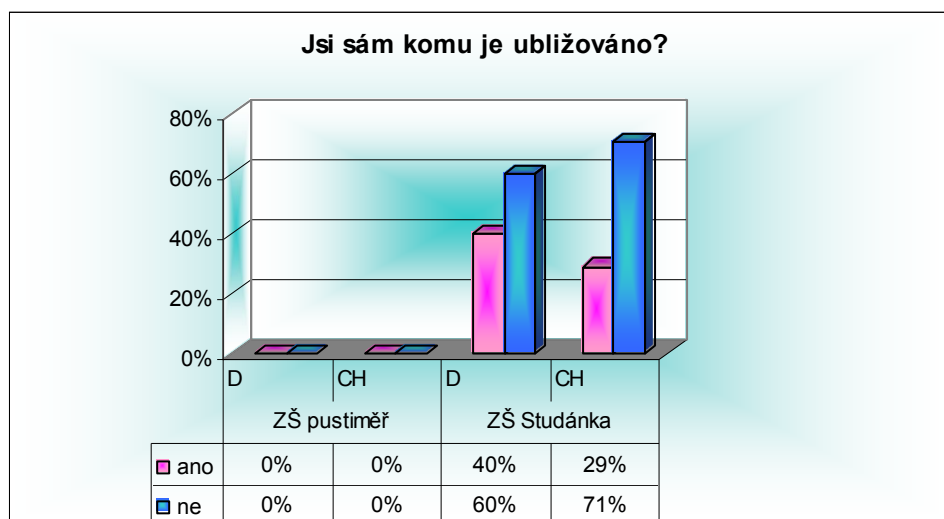
Otázka č. 15 – Jsi sám/sama, komu ve třídě nebo ve škole ubližují?

Tabulka 36. Jsi sám komu je ubližováno? ZŠ Pustiměř

	Relativní četnost				Absolutní četnost			
	7.třída		9. třída		7.třída		9.třída	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
ne	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0
Σ	0%	0%	0%	0%	0	0	0	0

Tabulka 37. Jsi sám komu je ubližováno? ZŠ Studánka Pardubice

	Relativní četnost - Absolutní četnost							
	6.tř.		7.tř.		8. tř.		9.tř.	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
ano	0%	0%	0%	50%	100%	0%	100%	44%
	0	0	0	1	2	0	4	4
ne	100%	100%	100%	50%	0%	0%	0%	56%
	8	6	1	1	0	0	0	5
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	8	6	1	2	2	0	4	9

Obrázek 15. Jsi sám komu je ubližováno?

Průzkumem bylo zjištěno, že 40% dívek a 29% chlapců uvádí, že jsou sami komu je ve třídě ubližováno a naopak nadpoloviční většina (60% dívek a 71% chlapců) napsala, že je více žáků, kterým je stejně ubližováno.

Otázka č. 16 – Jak myslíš, že by měl být potrestán ten, kdo ubližuje jinému?

Nejčastější odpovědi žáků:

Tabulka 38. Trest pro agresora ZŠ Pustiměř

7. třída
„Snížení známky z chování dle závažnosti činu.“
„Měl by vědět jaký to je.“
„Jestli je to ve škole, tak ho vyloučit nebo nějaké jiné opatření.“
9. třída
„Měl by si prožít to samé, co člověk, kterého šikanoval, aby věděl jaké to je.“
„Stejným pocitem, jaký zažívá šikanovaný člověk. Oko za oko, zub za zub.“
„Zaslouží si tolik bolesti, kolik způsobil té oběti.“
„Možná by měl podstoupit nějaké vyšetření u psychologů a pak podle výsledků, podle toho jestli toho lituje nebo ne. Jestli ne, tak bych ho poslala do polepšovny.“
„Někdo by měl ubližovat mu, aby pochopil jak bylo tomu, kterého šikanoval.“
„Podle toho o jakou šikanu šlo. Mohla by to být jen omluva, ale podle závažnosti také vyhození a nebo by to mohlo vést k převzetí do nějakého diagnostického ústavu.“
„Měl by být umístěn do ústavu pro dobromyslné, podle závažnosti do rukou policie.“

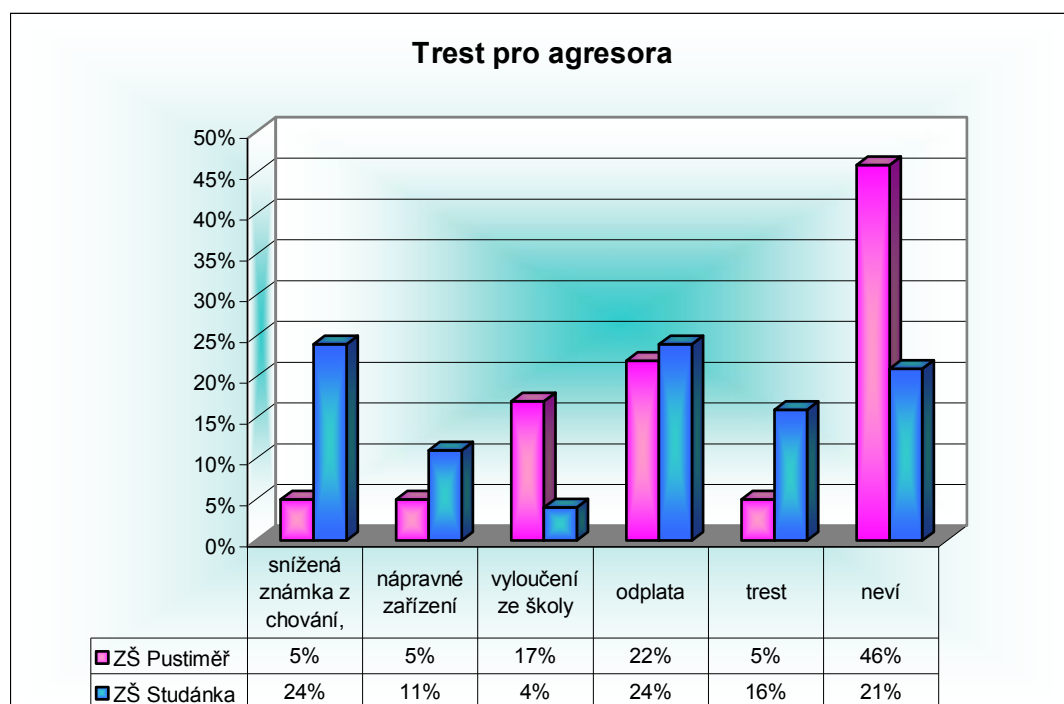
Tabulka 39. Trest pro agresora ZŠ Studánka Pardubice

6. třída
„2 z chování.“
„Dostat nějaký trest a kdyby ani to nepomohlo, tak to řešit s ředitelkou a vyhozovem ze školy.“
„Stejně jako on mě.“
„Měl by jít do polepšovny.“
„Nevím.“
7. třída
„Aby zažil to samé co oběť“
„Třídní důtku, 2 z chování.“
8. třída
„2 z chování.“
„Dostat ho do pastáku.“

„oko za oko, zub za zub.“
9. třída
„Měl by být potrestán zákazem přibližování se dotyčné osobě, případně veřejně prospěšná práce.“
„Dostat nějaký trest.“
„Taky by ho měli šikanovat, aby věděl jaký to je.“
„3 z chování.“

Tabulka 40. Trest pro agresora

	Relativní četnost – Absolutní četnost					
	ZŠ Pustiměř		ZŠ Studánka			
	7.tř.	9.tř.	6.tř.	7.tř.	8.tř.	9.tř.
snížená známka z chování, důtka	6%	5%	42%	20%	19%	12%
	1	1	18	4	5	6
nápravné zařízení	0%	11%	7%	16%	31%	2%
	0	5	3	3	8	1
vyloučení ze školy	28%	5%	5%	11%	0%	4%
	5	1	2	2	0	2
odplata	17%	26%	28%	11%	15%	31%
	3	5	12	2	4	15
trest	11%	0%	16%	11%	12%	20%
	2	0	7	2	3	10
neví	38%	53%	2%	31%	23%	31%
	7	10	1	6	6	15
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	18	19	43	19	26	49

Obrázek 16. Trest pro agresora

Na tuto volnou otázku žáci ze ZŠ Pustiměř nejčastěji (46%) nevěděli, jak agresora potrestat, 22% žáků by mu šikanu oplatilo, 17% žáků by agresora vyloučilo ze školy a po 5% procentech žáků by agresora trestalo udělením trestu, snížením známky z chování nebo nápravným zařízením.

Žáci ze ZŠ Studánka by agresora nejčastěji potrestali sníženou známkou z chování, důtkou (24%) a vyloučením ze školy (24%). 16% žáků by agresorovi udělilo trest, 11% nápravné zařízení, 4% vyloučení ze školy a 21% neví, jaký trest by si agresor zasloužil.

5 DISKUZE

Hypotéza č. 1

Významná většina žáků se cítí dobře v kolektivu své třídy, protože v ní má alespoň jednoho dobrého kamaráda.

Hypotéza se mi potvrdila, drtivá většina žáků (99%) je v kolektivu své třídy spokojena.

Hypotéza č. 2

Téměř 50% žáků dokáže definovat šikanování jako výrazný problém, který oběti ubližuje po psychické i fyzické stránce.

Zjištěné výsledky neodpovídají této hypotéze. Hypotéza není potvrzena. Šikanování jako fyzické a psychické ubližování dokázalo definovat pouze 36% žáků, což svědčí o nízké informovanosti o této problematice.

Hypotéza č. 3

Na základní škole ve městě se vyskytuje šikana významně častěji než na základní škole na vesnici.

Tuto hypotézu mohu na základě vyhodnocených dotazníků potvrdit. Na základní škole ve městě (ZŠ Studánka) se šikana vyskytuje významně častěji (32 žáků ze 137) než na základní škole na vesnici (ZŠ Pustiměř), kde byl šikanován pouze jeden žák ze 37 celkem.

Hypotéza č. 4

Nadpoloviční většina žáků základních škol se s šikanou setkala.

Tato hypotéza je opět pravdivá, neboť průzkum odhalil, že 59% žáků se s šikanou již setkalo, ať už jako oběť, svědek nebo agresor. Z těchto žáků šlo u 19% o přímou zkušenost, kdy žáci byli obětí šikany. 36% žáků bylo svědky šikany a 4% žáků se šikany účastnili jako agresoři.

ZÁVĚR

Záměrem této bakalářské práce bylo obecné seznámení se problematikou sociálně patologických jevů a přiblížení problému šikany na druhém stupni základní školy. Bohužel se již dnes jedná o tak rozšířený jev na školách, že ji mnozí učitelé považují za normální jev. Proto je základním předpokladem k řešení šikany na školách změna v přístupu k projevům sociálně patologických jevů. V současné době již existuje teoretický podklad pro vytvoření fungujícího celostátního systému bojujícího proti šikaně. Snahou odborníků je zasvětit širokou veřejnost do řešení tohoto problému a odborně tak vyškolit pracovníky všech školských zařízení.

Šikana je problém celosvětový a bohužel se s dětskou agresivitou setkáváme stále častěji v souvislosti s jeho globální infiltrací průmyslem dětské zábavy.

V teoretické části se můžeme dozvědět, že šikana je úmyslné a opakované psychické ubližování, kde platí příznačná asymetrie sil, kdy mocnější jedinec či skupina zneužívá slabší a pošlapává jejich práva. Šikana je popisována také jako virové onemocnění. Pokud propukne v plné síle, napadá a demoralizuje celou skupinu a jejími aktéry se stávají dobrovolně i nedobrovolně všichni členové, kteří ji poté začnou schvalovat či sami provádět. Agresor je zde popsán jako jedinec, který je nějakým způsobem nadřazen ostatním v kolektivu a za své oběti si vybírá slabší, zakřiknuté jedince, kteří jsou většinou v nějakém ohledu odlišní např. vzhledem, nebo nadprůměrnými výsledky.

V další části práce jsou popsány druhy a formy šikanování, kde formy šikanování jsou znázorněny v tzv. trojrozměrném pohledu. Tento pohled popisuje šikanu ze tří hledisek. V prvním hledisku je šikana vnímána jako nemocné chování za použití agresivní manipulace, kterou jsou oběti psychicky nebo fyzicky zotročovány. Druhé hledisko je popsáno jako závislost, ve které se jedná o vzájemnou vazbu mezi agresorem a obětí, kdy agresor zakrývá svůj strach tím, že ho vyvolává u oběti. Posledním hlediskem je porucha vztahů ve skupině, které je charakterizováno pěti stádii onemocnění.

Další podkapitolou práce jsou následky šikanování týkající se nejen oběti, agresora, ale i přihlížející skupiny. Agresoři mívají často sklony ke kriminálním

činnostem a bývají členy různých nelegálních skupin. Naopak oběti se mohou v budoucím životě potýkat s problémy důvěřovat lidem, navazovat nové kontakty, může se u nich objevit strach z nových situací, strach z úspěchu a celkově strach bezproblémově se zařadit do společnosti.

V závěru teoretické části se nyní dostáváme k nedílné součásti této práce, a to k řešení šikany. Jsou zde popsány strategie řešení šikany dle Dr. Koláře, ale i hlavní zásady správného postupu dle Řičana. Velký důraz v řešení šikany je přikládán prevenci šikany, jsou zde nastíněny preventivní programy a opatření MŠMT ČR ve formě Metodického pokynu Ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. V závěru práce jsou vypsány organizace zabývající se problematikou šikany se stručným popisem.

V rámci průzkumu postojů žáků druhého stupně základní školy k šikaně jsem zvolil metodu dotazníkového šetření. Vlastní průzkum byl kvantitativní a byl proveden na 174 respondentech ze dvou rozdílných základních škol u žáků na druhém stupni. Rozdílnost škol spočívá v tom, že jedna škola je městská s větším počtem žáků (ZŠ Studánka Pardubice) a druhá je školou vesnickou a tedy i početně menší (ZŠ Pustiměř, okres Vyškov na Moravě). Na základě vyhodnocených dotazníků z výzkumu vyplynulo, že šikana na obou školách existuje. Vyskytuje se však v různé míře. Na základní škole ve městě se vyskytuje šikana častěji (32 žáků ze 137), na vesnici byl šikanován pouze jeden žák z 37 dotazovaných. Celkem má tedy zkušenost s šikanou 59% žáků, z těchto žáků šlo u 19% (33) o přímou zkušenost, kdy žáci byli obětí šikany. 36% žáků bylo svědky šikany a 4% žáků se šikany účastnila jako agresoři. Nejvíce se dle odpovědí jednalo o šikanu psychickou (52%), 18% fyzická šikana a 30% fyzická i psychická šikana. Místo, kde nejčastěji k šikaně docházelo, byla třída. Pomoci oběti by bylo schopno 57% žáků, z toho 33% dívek a 24% chlapců. Velmi mě překvapilo, že i přes tyto počty obětí šikany, je 99% žáků ve své třídě spokojeno, jelikož mají dobrý kolektiv a alespoň jednoho dobrého kamaráda. Znepokojila mě však nízká informovanost žáků na toto téma, jelikož pouze 36% žáků umělo správně definovat šikanu jako fyzické a psychické ubližování. Součástí praktické části byly předem stanovené 4 hypotézy, z nichž se mi 3 hypotézy potvrdily.

Přínos této práce shledávám v uceleném pohledu na problematiku šikany. Během práce jsem čerpal z dostupné literatury a internetových zdrojů.

SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

- BÁRTÍKOVÁ, G. *Závislosti a my*, 2002.
- BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve školách*. 1. vyd. Praha: ISV, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.
- BENDL, S. *Jak předcházet nekázni aneb kázeňské prostředky*. 1. vyd. Praha: ISV, 2004. 208 s. ISBN 80-86642-14-3.
- GAJDOŠOVÁ, E., HERENYOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků. Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 238 s. ISBN: 80-7367-115-8.
- JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5.
- Kolektiv autorů. *Sborník příspěvků Prevence šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: IPPP ČR s podporou MŠMT ČR, 1998. 48 s.
- LANGER, S. *Mládež problémová: její typy a možnosti uplatnění*. Hradec Králové: Kotva, 1994. ISBN 80-900254-3-9.
- LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.
- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*. Čj.:28 275/2000-22
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.
- ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
- TELCOVÁ, J. *Prevence sociálně patologických jevů*. 1/.2002 Roč. I
- VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany, praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku.*

Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-488-8.

VOJTOVÁ, V. *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti.*

Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3532-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

www.sikana.org

www.minimalizacesikany.cz

www.msmt.cz

www.wikipedia.org

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1. Porovnání žáků s problémem v chování a s poruchou v chování	12
Tabulka 2. Klasifikace druhů šikany	15
Tabulka 3. Typy Obětí.....	20
Tabulka 4. První typ agresora – Hrubíán	23
Tabulka 5. Druhý typ agresora – Slušňák	23
Tabulka 6. Třetí typ agresora – Srandista.....	24
Tabulka 7. Pohlaví respondentů ZŠ Pustiměř.....	39
Tabulka 8. Pohlaví respondentů ZŠ Studánka Pardubice.....	39
Tabulka 9. Kolektiv třídy ZŠ Pustiměř	41
Tabulka 10. Kolektiv třídy ZŠ Studánka Pardubice	41
Tabulka 11. Dobrý kamarád/ka ZŠ Pustiměř.....	43
Tabulka 12. Dobrý kamarád/ka ZŠ Studánka Pardubice.....	43
Tabulka 13. Třídní parta ZŠ Pustiměř	44
Tabulka 14. Třídní parta ZŠ Studánka Pardubice	44
Tabulka 15. Agresor ZŠ Pustiměř	45
Tabulka 16. Agresor ZŠ Studánka Pardubice	45
Tabulka 17. Pomoc ubližovanému ZŠ Pustiměř	46
Tabulka 18. Pomoc ubližovanému ZŠ Studánka Pardubice	46
Tabulka 19. Šikana a škádlení ZŠ Pustiměř	48
Tabulka 20. Šikana a škádlení ZŠ Studánka Pardubice.....	48
Tabulka 21. Pojem šikana	49
Tabulka 22. Setkání se šikanou ZŠ Pustiměř	51
Tabulka 23. Setkání se šikanou ZŠ Studánka Pardubice.....	51
Tabulka 24. Druh šikany ZŠ Pustiměř	53
Tabulka 25. Druh šikany ZŠ Studánka Pardubice	53
Tabulka 26. Častost šikanování ZŠ Pustiměř	54
Tabulka 27. Častost šikanování ZŠ Studánka Pardubice	54
Tabulka 28. Místo šikany ZŠ Pustiměř.....	55
Tabulka 29. Místo šikany ZŠ Studánka Pardubice.....	56
Tabulka 30. Pohlaví agresora ZŠ Pustiměř.....	57
Tabulka 31. Pohlaví agresora ZŠ Studánka Pardubice.....	57

Tabulka 32. Řekl/a jsi to někomu? ZŠ Pustiměř	58
Tabulka 33. Řekl/a jsi to někomu? ZŠ Studánka Pardubice	58
Tabulka 34. Poskytnutí pomoci ZŠ Pustiměř	59
Tabulka 35. Poskytnutí pomoci ZŠ Studánka Pardubice	59
Tabulka 36. Jsi sám/sama komu je ubližováno? ZŠ Pustiměř	60
Tabulka 37. Jsi sám/sama komu je ubližováno? ZŠ Studánka Pardubice	60
Tabulka 38. Trest pro agresora ZŠ Pustiměř	61
Tabulka 39. Trest pro agresora ZŠ Studánka Pardubice	61
Tabulka 40. Trest pro agresora	62
Obrázek 1. Struktura respondentů	39
Obrázek 2. Kolektiv třídy	41
Obrázek 3. Dobrý kamarád/ka	43
Obrázek 4. Třídní parta	44
Obrázek 5. Agresor	45
Obrázek 6. Pomoc ubližovanému	47
Obrázek 7. Pojem šikana	50
Obrázek 8. Setkání se šikanou	52
Obrázek 9. Druh šikany	53
Obrázek 10. Častost šikanování	55
Obrázek 11. Místo šikany	56
Obrázek 12. Pohlaví agresora	57
Obrázek 13. Řekl/a jsi to někomu?	58
Obrázek 14. Poskytnutí pomoci	59
Obrázek 15. Jsi sám/sama komu je ubližováno?	60
Obrázek 16. Trest pro agresora	62

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A Letáček pro děti

Příloha B Dotazník

PŘÍLOHY

Příloha A

Letáček pro děti (Dr. Michal Kolář)

Strkáním hlavy do písku se svých potíží nezbavíš

TRÁPÍŠ SE KVŮLI ŠIKANĚ?

O šikaně mluvíme jestliže jeden nebo více spolužáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje jiným.

Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevěšili si tě.

CHYBA:

- Není v tobě, ale často ve špatných vztazích celé třídy.
- Ostatní jsou k tvému trápení lhostejní, nebo mají strach se tě zastat, nebo se dokonce zlomyslně na tvém neštěstí přiživují.

PAMATUJ:

- Nikdo nemá právo ti ubližovat!
- Strach obrátit se o pomoc /dospělí mi nebudou věřit, děti se mi pomstí apod./ je častý a pochopitelný, ale bohužel všechno ještě zhoršuje.

OBRAŤ SE:

- Na rodiče, výchovného poradce nebo učitele ke kterému máš důvěru a svěř se. Je povinností nás dospělých tento problém řešit. Jedná-li se o opakované potíže, tak na ně většinou děti samy nestačí a často dochází k jejich zhoršování.
- Na Linku bezpečí, bezplatně můžeš volat z mobilu i pevné na telefon 116 111.

Příloha B

DOTAZNÍK

Milí žáci,

jmenuji se Michal Mráz a 3. ročníkem studuji Speciální pedagogiku na Univerzitě Palackého v Olomouci. Chtěl bych Vás tímto požádat o vyplnění následujícího dotazníku, který slouží jako podklad pro výzkum mé bakalářské práce na téma Prevence a řešení sociálně patologických jevů na 2. stupni ZŠ.

Zaručuji Vám, že veškeré informace jsou zcela anonymní a budou použity pouze pro statistické zpracování v mé práci. Nepodepisujte se.

Pokyny: pozorně si přečti otázku a po dostatečném promyšlení zakroužkuj odpověď, která se Ti zdá nejbližší (jedná-li se o otázku uzavřenou s možnými odpověďmi) nebo vyplň (u otázek otevřených).

Třída:.....

Datum:.....

Škola:.....

1. pohlaví: a) dívka b) chlapec

2. Cítíš se dobře v kolektivu své třídy?

- a) ano, jsme dobrá parta, mám tu hodně kamarádů
- b) ano, mám tu dobrého kamaráda
- c) ne, nemám tu kamarády

3. Máš ve třídě dobrého kamaráda / kamarádku, který by ti v nouzi pomohl/a?

- a) ano
- b) ne

4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

- a) ano
- b) ne, proč?

.....

5. Je u Vás ve třídě někdo, kdo ubližuje slabším spolužákům?

- a) ano a proč?

.....

- b) ne

6. Kdybys viděl/a, jak někdo někomu ubližuje, pomohl/a bys mu?

- a) ano
- b) ne – ze strachu, aby mi také nebylo ublíženo
- c) ne – nestrkám nos do cizích věcí
- d) ne – jiný důvod

7. Víš, co znamená pojem šikana a co pojem škádlení?

.....
.....
.....

8. Setkal/a jsi se někdy se šikanou?

- a) ano – byl/a jsem šikanován/a
- b) ano – jsem šikanován/a
- c) ano – viděl jsem, jak někdo někoho šikanuje
- d) ano – účastnil/a jsem se šikany
- e) ne

Na otázky č. 9-15 odpovídají jen Ti, co v předchozí otázce označili odpověď a) nebo b).

9. Pokud jsi byl/a v minulosti, nebo jsi stále šikanován/a, o jakou šikanu šlo?

- a) psychickou (nadávky, ponižující urážky, posměch.....)
- b) fyzickou (násilné bití, kopání.....)
- c) psychickou i fyzickou

10. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno?

- a) každý den
- b) každý týden
- c) asi jednou za měsíc
- d) jiné.....

11. Kde ti bylo ubližováno?

- a) ve třídě
- b) na chodbě
- c) v šatně
- d) na WC
- e) cestou ze školy, do školy
- f) v tělocvičně, na hřišti

12. Ten, kdo tě šikanoval/šikanuje, byl/je?kolik?

- a) chlapec
- b) dívka

13. Řekl(a) jsi o tom někomu?

- a) ano a komu?
.....
- b) ne

14. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?

a) ano a jak?

.....

b) ne

15. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?

a) ano

b) ne

16. Jak si myslíš, že by měl být potrestán ten, kdo ubližuje jinému?

.....
.....
.....

Děkuji Ti za vyplnění tohoto dotazníku.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michal Mráz
Katedra:	Speciální pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Prevence a řešení sociálně patologických jevů na 2. stupni základní školy
Název v angličtině:	Solution and prevention of the social pathological phenomena at the primary school- the second level
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá prevencí a řešením sociálně patologických jevů na 2. stupni základní školy.</p> <p>V teoretické části jsou obecně vymezeny sociálně patologické jevy se zaměřením na šikanu a její výskyt ve společnosti. Přibližuje charakteristiku hlavních protagonistů šikany, děti v roli oběti a roli agresora. Odhaluje následky šikanování a zabývá se řešením a prevencí šikany.</p> <p>V praktické části jsou pomocí dotazníkového šetření zjišťovány a porovnávány postoje žáků na 2. stupni k šikaně ve škole na vesnici a v městské škole. Výsledky dotazníkového šetření jsou graficky zpracovány do tabulek a grafů.</p> <p>V závěru práce je vypracováno shrnutí teoretické a praktické části.</p>
Klíčová slova:	Sociálně patologické jevy Šikana Agresor a agresivita Oběť šikany Prevence

<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>Bachelor's project deals with the prevention and solution of socially pathological phenomena on the 2nd level of elementary school.</p> <p>In the theoretical part of the general definition of social pathologies, focusing on bullying and its presence in society. It shows the characteristics of the main protagonists of bullying, children in the role of victim and aggressor role. Reveals the effects of bullying and discusses the solution and prevention of bullying.</p> <p>The practical part through a questionnaire survey and compared attitudes and their stand to bullying, at the 2nd level of elementary schools and kindergartens, in the village and urban areas. Results of the questionnaires are graphically presented in tables and graphs.</p> <p>At the end, is a summary of theoretical and practical part of the project.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině:</p>	<p>socially pathological phenomena bullying aggressor and aggression victims of bullying prevention</p>
<p>Přílohy vázané v práci:</p>	<p>Příloha A Letáček pro děti (Dr. Michal Kolář) Příloha B Dotazník</p>
<p>Rozsah práce:</p>	<p>71 s.</p>
<p>Jazyk práce:</p>	<p>Český</p>

